

V. V. ROZANOV

Ve Staré Říši na Moravě v únoru L. P. 1937

Panu
Vojtěchu Cvekovi,
správci školy v Dlouhé Brtnici
u Staré Říše,
ve vzájemném srozumění,
že se (podle žalmu) „obnoví
jako orlice mladost naše“
jen dobrým dílem,
věnuji oddaně

Vydavatelé
D. D.

V. Rozanov

Spadalé listí. I. [Výbor].

Myslil jsem, že všechno je nesmrtelné. A zpíval jsem písně.

Teď vím, že všechno skončí. A píseň umkla.

Silná láska některého člověka jediného činí lásku mnohých zbytečnou.

Ba není ani zajímavá...

Co to znamená „až umru“?

Uprázdní se byt v Kolomenské ulici a domácí pán jej pronajme novému nájemníkovi.

A co ještě?

Životopisci budou rozebírat mé knihy.

A já sám?

Sám? - *Nic.*

Kancelář dostane za pohřeb 60 rublů a v „březnu“ se těch 60 rublů „zaúčtuje“. Ale tam už všechno splyne s ostatními pohřby; nebude ani jména ani vzdychání.

Jak to je hrozné!

Podstata modlitby se zakládá na přiznání své hluboké *slabosti*, hluboké ohraničenosti. Modlitba je tam, kde je „já nemohu“; kde je „mohu“, tam není modlitby.

Společnost, lidé kolem nás, ubírají naší duši, a nepřidávají jí.

„Přidává“ jen nejuprímnější a vzácná sympatie, „souzvuk duší“ a „jedna mysl“. Takovou sympatií najdeš za celý život jednou dvakrát. V ní duše rozkvétá.

A hledej jí. Davu však unikej nebo jej opatrně obcházej.

A všichni běží, běží. Kam? Proč?

- Tážeš se, k čemu je *volo* světa?

Ale zde není *volo*, a spíše klouzají nohy, životy se třesou. Je to *skating-ring* a ne život.

Ano. Smrt - to je *také náboženství*. Jiné náboženství.

Nikdy mi to nepřišlo na mysl....

Tu je severní točna. Rubáš sněhový. A nic tu není. Taková je smrt.

Smrt je konec. Poledníky se sešly. Inu, vrazily navzájem do sebe a nic více. Není ani „samých zákonů geometrických“.

— — — — —
Ano „smrt“ přemáhá i matematiku. Dvakrát dvě je *nula*. (R. má místo poledníků: rovnoběžky, což se mi zdá nedopatřením; předtím mluví o točně a pak, že vrážejí do sebe), — — — —

Mně je 56 let, a znásobí-li se ta léta každodenní prací, dávají *nulu*.

Ne, ještě více: znásobí-li se *láskou, naději* - dávají *nulu*. — —

Komu je té „nuly“ potřeba? Snad ne Bohu? A komu tedy? K čemu?

Nebo je snad možno říci, že je smrt silnější než sám Bůh? Ale což potom z toho nevyjde, že *ona sama je Bůh? Na místě Božím?*

Hrozné otázky.

— — — — —
Smrti se bojím, smrti nechci, smrti se děším.

Změnila smrt „babičky“ (Al. Adr. Ryd.) něco v mých poměrech? Nezměnila. Měl jsem žalost. Bylo mi to líto. Bylo mi *smutno po ní*. Ale *já* jsem se nezměnil a nic se „u mne“ nezměnilo. To je snad ještě

smutnější: jak bylo možno, aby se „u mne“ nic nezměnilo, když ona umřela? Znamená to, že mi jí *není třeba*? Hrozné podezření. Znamená to, že věci, *osoby* mají k nám vztah, pokud žijí, ale že v nich není vztahů, aby se tak řeklo, „vzatých od paty k hlavě“, od metafysické paty až k metafysické hlavě? Tato *odloučenost věcí* je ještě hroznější.

A tak my s maminkou umřeme a děti nějaký čas budou truchlít a budou zase žítí dále. Nic na světě se nezmění: hrozná změna *nastane jen pro nás*. „Konec“, „dokonáno“. Tento „konec“ týkající se nikoli podrobností, nýbrž *celku, všeho*, je hrozný.

Se mnou je *konec*. K čemu jsem žil? !!!

Nebýti lásky „družky“ a celé historie té lásky - jak by zchudl můj život a má *osobnost*! Všecko by bylo prázdnou ideologií inteligenta. A jistě by se všecko brzo zhroutilo.

... o čem psát?

Vše napsáno je *dávno*. (Lerm.)

Osud mi s „družkou“ odhalil nekonečnost námětů a všecko zaplálo osobním zájmem.

Jako *nejšťastnější* chvíle svého života si připomí-

nám ty, kdy jsem viděl (nebo slyšel) lidi šťastné. Stacha a Al. Pet. P-va, vypravování „družky“ o její první lásce a o manželství (vrcholný bod mého života). Z toho usuzuji, že jsem zrozen k tomu, abych vnímavě *pozoroval*, a nikoli abych *jednal*.

Přišel jsem na svět, abych *viděl*, a nikoli, abych *vykonal* veliké věci.

Co řeknu (na onom světě) Bohu o tom, co mě poslal uvidět?

Řeknu, že svět, jež stvořil, je velmi dobrý?

Ne.

Co tedy řeknu? — — —

Bůh uvidí, že pláču a mlčím, že mám někdy úsměv na tváři. Ale nic ode mne neuslyší.

Třeba dobře „pléstí punčochu svého života“ - a nemyslet na ostatní věci. Ostatní - je v rukou „osudu“: a tam stejně nic nezmůžeme a svou věc (tu punčochu) zkažíme (tím, že odvrátíme pozornost).

Egoismus - není špatný; je to krystal (pevnost, nezníčitelnost) okolo „já“. A kdyby všeska „já“ byla v krystale, nebylo by vlastně chaosu a proto by skoro nebylo potřebí „státu“ (Leviathana). Zde je

¹/₁₀₀₀ oprávnění „anarchismu“: není potřebí „společného“, KOINÓN: a tenkrát vyroste individuálnost (hlavní krása člověka v dějinách). Bylo by třeba dobře se podívat, co to jest „předhistorický život národů“: podle Drapera a jemu podobných jsou to - „troglodyti“, poněvadž neměli „všeobecného povinného vyučování“ a poněvadž je nenapalovali yankeeové; podle bible však to byl ráj. A bible stojí za Drapera.

Ne literatura, ale *literárnost* je úžasná; literárnost duše, literárnost života. To, že se každý dojem přelévá v hravé, živé slovo; ale tím se také všecko končí - sám *dojem* je mrtev, není ho již. Teplota (člověka, těla) se slovem ochladila. Slovo nepovzbuzuje, ó ne! - ochlazuje a zaráží. Mluvím o původním a krásném slově, nikoli o „jakém takém“ slově. Proto nastává v literatuře po „zlatých dobách“ vždy hluboký rozklad všeho života, netečnost, ochablost, nedostatek nadání. Na národ přichází jakási ospalost, život malátní. To se stalo v Římě po Horácovi a ve Španělsku po Cervantesovi. Ale nepřesvědčují příklady, nýbrž skutečná souvislost věcí.

Proto literatury ve skutečnosti není potřeba: tu má

pravdu Leontěv. „Pročpak všichni jmenují Goetha a Schillera, když vypočítávají slavné muže toho věku, a proč nejmenují Wellingtona a Schwarzenberka?“ Opravdu, „pročpak?“ Proč byla doba Mikuláše I. „dobou Puškina, Lermontova a Gogola“, a ne dobou Jermolova, Voroncova a jak se všichni ještě jmenují. Ani nevíme. Jsme tak zhýčkáni a zkaženi knihami - ne, tak zasypáni knihami, že na vojevůdce ani nevzpomeneme. Zlomyslně a pronikavě nazvali básníci vojevůdce „Skalozuby“ a „Betřiščevy“. Ale vždyť tohle je jednostrannost a tlach. Vůbec není potřebí „veliké literatury“, nýbrž velikého, krásného a užitečného života. Ale literatura může být „lecjaká“ - „na zadním dvoře“.

Není-li proto prozřetelností v tom, že se zde „všecko hrouťí“? - že není Gribojedov, nýbrž L. Andrejev, ne Gogol - nýbrž Bunin a Arcybašev? Možná! Možná, že žijeme ve velikém konci literatury.

Listí se pohybuje, ale není nijakého šumu. Všecko je pokropeno deštěm v slunečním svitu. A maminka řekla:

„Podívej se“.

Díval jsem se a myslil jsem si totéž. A ona myslila a řekla:

Co může být čistší než příroda..."

Nemluvila, ale tohle byla její myšlenka, kterou jsem domýšlel:

„I lidé i život už nejsou tak čistí jako příroda...“

Maminka řekla:

„Jak je příroda nevinna. A jak proto je ušlechtilá...“

— — —
Když jsem tohle přečetl mamince, pravila:

„Tomu je teď čtyři léta“.

Bylo to ještě před nemocí, ale ona zapomněla: je tomu - osm let. Dodala pak:

„Jsi teď nešťasten a proto vzpomínáš na to, když jsme byli šťastní“.

— — —
Pokulhávajíc přináší plátěné trepky, neboť zul jsem si boty a omylem jsem je postavil slavnostně před sebe na zábradlí balkonu („někam“).

A pořád pokulhává.

A pořád pomáhá.

„Jak nepěkně bylo včera bez tebe. Záchvat. I led jsem přikládala na hlavu (- nesmírně vzácný prostředek).

Jdu. Jdu. Jdu. Jdu...

A kde se skončí má cesta - nevím.

A nezajímám se o to. Je to cosi živelného a nikoli lidského. Spíše mě to „unáší“, než že jdu. Nohy se vlekou. A strhuje mě to s každého místa, kde jsem stál.

Nechápu, proč zejména nemiluji Tolstého, Solovjova a Račinského. Nemám rád jejich myšlení, nemám rád jejich života, nemám rád jejich *samé duše*. Když to zpytuji, zdá se, že nacházím hlavní zřídlo aspoň chladnosti a jakési neúčasti s nimi - (zní to podivně) v „třídním rozdílu“.

Solovjov sice nebyl aristokrat, ale přece byl „proslaven“ („přílišně proslaven“). Vím velmi jistě, že tu nejde o závist („mně je všechno jedno“). Ale když jsem mluvil s Račinským o *týchž myšlenkách* a když jsem měl *tytéž názory* (na církevní školu), - pamatuji se, že všechno, co říkal, mně bylo *cizí*; a rovněž tak bylo se Solovjovem, rovněž tak s Tolstým. Mohl jsem se jimi všemi *potěšovati* (a také jsem se potěšoval), oceňovati jejich činnost (a oceňoval jsem ji), ale nikdy jsem jich *z jakéhosi důvodu* nemohl milovati, nejen ne mnoho, nýbrž ani trochu. Nejbídnější pes, přejetý tramvají, pů-

sobil ve mně větší duševní hnutí, než jejich „filosofie a publicistika“. Ten „rozdrčený“ pes možná cosí objasňuje. Ve všech třech nebylo naprosto žádné „rozdrčenosti“, naopak, oni sami náramně „drtili“ (polemika, nepřátelé atd.). Tolstoj dává hned „3“, hned „1“ Gogolovi: příjemný sebeklam. A všichni tři také klamali sami sebe: a proto se mi nechtělo ani je milovat ani s nimi „obcovat“ (znáti se s nimi). „Inu, jen si mějte úspěch, pánové - já s tím nic nemám“. Od dětství jsem měl silný vrozený soucit: a pro tento hlavní citový sklon duše jsem u nikoho z těch tří nenacházel nic, nějakého „předmětu“ pro sebe. Jak jsem miloval a miluji Strachova, tak jsem miloval a miluji K. Leontěva; nemluvic o „drobných věcech životních“, které miluji nesmírně. Skoro jsem našel rozřešení: milovati je možno to nebo toho, pro koho nás bolí srdce. U všech tří nebylo, proč by „duše cítila bolest“, a proto jsem je také nemiloval.

— — —

„Třídní rozdíl“: to jsem cítil u Račinského. Vždy mi bylo „docela jedno“, ať si mluvil cokoli; jako jsem také o sobě cítil, že Račinskému bylo „docela jedno“, *co já mám v duši*, a týmž vzdáleným zalíbením měl rád mé spisy (měl je rád, - jak se zdálo).

Tu právě je strašný třídní rozdíl; jiný svět, „jiná kůže“. Ale nic se nepochopí, připíše-li se to závidi (bylo by to příliš prosté); tu je právě *nechápaní* ve smyslu nemožnosti osvojení. Celý svět je jiný: - *jeho* a *můj*. S Rey (šlechticem) jsme si rozuměli na půl slova, na pouhou narážku; ale on byl chud jako já, „zbytečný na světě“ jako já (jsem se cítil). A ta „zbytečnost“, „odmrštěnost“ od světa úžasně spojuje a „všecko se naráz stává strašně pochopitelným“; a lidé se nestávají bratry pouhými slovy.

Není snad historie obludnou *jinou* osobností, která pohlcuje lidi, *živíc se jimi*, naprosto nedbajíc o jejich štěstí? Nezajímajíc se o ně? Nejsme - „já“ v „Já“?

Jak všecko je zařízeno strašně a nemilosrdně!

Je soucit ve světě? Krása - ano, smysl - ano. Ale soucit?

Mají hvězdy soucit? Matka má soucit a nechť jest povýšena nad hvězdy.

Soucit je v maloučkém. A proto miluji maloucké.

Spisovatelství je osud. Spisovatelství *jest fatum*.
Spisovatelství *jest neštěstí*.

... a možná jen proto nelze spisovatele souditi *posledním* soudem... Ale *přísným* soudem je přece třeba je souditi.

Tolstoj byl geniální, ale ne rozumný. A při vší geniálnosti přece jen rozum „není na závadu“.

Levin mi právem vytýká „egotismus“. Zajisté - je tomu *tak*. A dokonce právě proto jsem psal (píši „Osamocení“: psal jsem (píši) to v hluboké, teskné touze, abych nějak rozerval kruh osamocení... Totiž ten kruh, navlečený na mne od narození. Proto také volám: Hleďte *zde!* - ať to *zvědí*, když už to nemohou ani uvidět ani ohmatat, ani přijít na pomoc.

Jako by tonoucí na dně hluboké studny volal na lidi „tam“ „na zemi“.

Vyvrácené pražce. Dlažební kostky. Písek. Kámen. Výmoly.

„Co to je? - Předlažďuje se ulice?“

„Ne, to jsou *Spisy V. Rozanova*.“

A po železných kolejích ujíždí klidně a bezpečně tramvaj.

Nikdy, nikdy se duchovní nezaraduje nad „plodem života“.

Nikdy.

Nikdy *ex cathedra*, leda snad soukromě.

A přitom je numismatik B. (odvozuje svůj rod od Alexandra Bala, krále syrského), u kterého jsem uviděl bronzovou Faustinu ml. s reversem (vyobrazením na rubu mince): žena drží v náručí dva chlapce a u jejich nohou se drží lemu jejího šatu rovněž dvě - trochu větší - děti. Kolem dokola je nápis:

FECVNDITAS AVGVSTAE

t. j.

PLODNOST CÍSAŘOVNINA.

Byl jsem tak překvapen krásou toho významu, že jsem minci ihned koupil. „Obchodní peníz“, prostředek výměny, je v rukou všech, hokynářek, prostitutek, řezníků, šviháků, v Tibuře i na Kapiitoliu: a najednou císařovna Faustina (manželka Marka Aurelia), tak vynikající, tak vznešená (obraz na líci mince), jako by kladla plody života svého v ruce „dobrého lidu římského“, pravíc:

„Radujte se, ještě jsem porodila: teď mám čtyři“.

To vše jsem pověděl nahlas a starý B., chytrý a ostrovtipný, ihned zavolal svou manželku: přišla

nádherná, velká dáma, asi o 20 let mladší než B., a ukazoval jsem jí minci, při čemž jsem asi trochu pozapomněl, že je „dáma“. Ale (byla Řekyně, jako on Řek), ihned mě pochopila a poslouchala s účastenstvím, a když jsem jí jemně vytkl, že „ona asi nemá čtyři“, odpověděla živě:

„Ne zrovna čtyři: námořník, student a dcera...“

Ale v tu chvíli vyšla a přivedla dceru, rovněž takovou krasavici, jaká byla ona sama. Té jsem nic neřekl (slečna) a ona brzo odešla.

Přijdu tam po dvou letech, zaplatit B. malý dluh (70 rublů) za mince. Stařík zestárl a také jeho manželka poněkud zestárla. Pravím jí:

„Domluvte svému manželovi - je už docela stár - aby ve své poslední vůli uvedl, že mně daruje maronejskou tetradrachmu s Dionysem, držícím dva thyrsy a vinný hrozen (25 rublů) a tetradrachmu tripolskou (Tripolis ve Fenicii a Maroneia v Thracii) s hlavou Dioskurů (kolem 100 rublů). - B. zvolá:

„Ach, vy ... Já vás přežiji!“

„Kdepak, jste celý šedivý. Jmění máte veliké a co vám jsou dvě mince, mající cenu 125 rublů a dětem zřejmě také k ničemu nejsou, poněvadž to je zvláštnost. A co dcera?“

„Vdala se!“

„Vdala se?! To je správné. A...“

„A již má syna“, pravila šťastná babička.

Byla velmi krásná. Nádherná. A právě jako Faustina. Ani trošičku nesešla, stáří se neprojevovalo, „neklonila se“; B., ačkoli celý bílý, byl živý a hbitý jako stonožka. Ubezpečen, nejpronikavější a „nejpotřebnější“ osoba v ministerstvu.

Takového jakéhosi „kolébání chlapce Dionysa nymfami“ (mythus - jest na mincích), volného, bez oplzlostí, ale žertovného a milujícího - není, nebylo, nebude vedle šatů s prýmký, příliš oficiálních a slavnostních, aby se snižovaly k plenkám, k postelí a k ložnici.

Proto nastaly takové rozpaky a výbuch zuřivosti, když jsem při schůzích nábožensko-filosofické společnosti navrhoval, aby novomanželům bylo dovoleno zůstatí první čas po svatbě tam, kde měli svatbu; neboť četl jsem u Ondřeje Pečerského, jak v krásném obřadě dívka postřižená na jeptišku tráví tři dni a noci v modlitebně (kostele starověrců), a přinášejí jí tam jídlo a pití. „Co přísluší mnichům, přísluší také manželům, stejná čest a stejný obřad“, myslím já. Tohle - o ztrávení

několika dní a nocí, po svatbě tří, sedmi dní a nocí na posvátném místě, opakoval jsem potom (podává zprávu o svém návrhu v nábožensko-filosofické společnosti) také v „Novém Vremeni“. Samota na místě modlitby u slabě zářících svatých obrazů, při svitu několika málo rozžatých lamp, kde není cizích lidí, cizích očí, cizích uší... jaké to vše může způsobit myšlenky, dojmy! A jak by se ty vigilie protáhly dlouhým pruhem tichého náboženského světla v začínající se a již začatý život manželský - začatý právě zde, *v domě modlitby*. Zde by bezděčně přicházely první „předzvěsti“ - znamení, příznaky, jak je měli dávní *vates*. A komu jinému je toho všeho tak potřebí, ne-li těm, kdo s chvěním vcházejí v nejvážnější a nejcennější - nejsladší, ale i nejnebezpečnější svazek. Antonín Chrapovický to vše naprosto nepodal tak, jak se to jevílo mně v tu chvíli skutečného jasnovidění, když jsem návrh vyslovil. Představoval jsem si noc a polovici chrámu s otevřenou kupolí, takže je viděti *hvězdy*; uprostřed se zdvíhají neveliké stromky a květiny zasazené do země v pruzích, kde je vyňata podlaha a nasypána černá hlína. A zde, uprostřed květin a stromů a pod hvězdami, *v přírodě* a zároveň *v chrámě*, tráví

mladí týden, dva tři čtyři ... To je jaksi letní část chrámu na rozdíl od zimní, „teplé“ (u nás na severu). Ovšem, to všechno lze uvést ve skutek zvláště na jihu; ale vždyť v ruských krajích je také *jih*. Co dále? Zůstanou zde, až se objeví zřejmé příznaky těhotenství. Je zde také vodní nádrž. Vždyť v starozákonném chrámě byla také nádržka vodní, v níž se umývali kněží a velekněz - „kamenné moře“ spočívající na zádech dvanácti vytesaných býků. Proč by se tato podrobnost starozákonního kultu nezavedla do našich chrámů, kde přece je starozákonní „opona“, kde se čítají „paremie“, t. j. výňatky ze starozákonních knih. A vůbec jsme nepřerušili spojení se Starým zákonem. Ba i v Novém zákoně ... Cožpak tam nečteme, cožpak se při našich bohoslužbách nehlásá: „*Pravím vám, že království Boží je podobno komnatě svatební...*“ „Komnatě svatební“ !! - to ovšem není myšleno jako taneční večírek hostí, který se neliší ode všech ostatních večerních zábav a nemá nijakého vztahu k manželství, nýbrž jako komnata novomanželů, jako jejich ložnice. Snad přece to, s *čím se srovnává samo jádro toho, čemu učil Spasitel (království nebeské), není tak nízké, špinavé a nedůstojné toho, abychom část chrámu nepřizpůso-*

bili - ozdobíce ji stromy, květinami a vodní nádržkou - tomu obrazu, o němž mluví Spasitel?! Zavéstí v náš kostel *komnatu svatební* - to byla má myšlenka. Ne, pravdivá je poznámka Rey, kterou mnohokrát opakoval (a není nábožný a oddán pravoslaví, on, který si sám svůj pseudonym vzal z diakonského „rcí“, „rcem“ ?), že „*těsto ještě neuzešlo (podobenství z evangelia) a kvas nezmohl všechnu mouku nasypanou do nádoby*“. Ta „mouka nasypaná do nádoby“ jest všečen náš život. *Všecko naše bytí*. Tento život nezmohly ještě *úplně* „kvasnice“, „kvas“ evangelia, t. j. Slovo Boží, všechna Boží podobenství, obrazy, přirovnání!!! Dovolte: vždyť jsem v kostele na smolenském hřbitově při pohřbu starší dcery Nádi viděl komnatu s tabulkou nade dveřmi: „*Kancelář*“; a takového jména ani nic jiného, čemu by se *bezpečně* mohl takový význam přikládat, nikde v evangeliu není. Dovolte, povězte vy, vladyko Antoníne, proč je „*Kancelář*“ vyšší a posvátnější než „*Komnata manželská*“, o které, a to nejen jednou, Spasitel mluvil s láskou a s úctou? A když teď byla dána do chrámů „*kancelář*“ a nezohavila a neposkvrnila jich, proč by se tedy naše chrámy poskvrnily, kdyby se tam daly „*Komnaty manželské*“, o nichž Spasitel mluví

s láskou ? - ovšem, ne jediná, nýbrž mnoho, neboť během dvou tří měsíců do početí té první mladé ženy, řekněme Marie, provdá se po ní ještě mnoho Líz a Kateřin. Podobné zavedení je prostě jen „nezvyklé“, nejsme tomu zvyklí. Ale „nepřivykli jsme“ také „kacířství“ - to však je rozdíl. Při té věci, toť se rozumí, nijakých aktů (jak se domníval biskup Antonij!!!) před *očima lidí* nebude, neboť po pádu prvních lidí bylo přikázáno, aby to vše bylo *utajeno* a *skryto* („kožený opasek“); a právě na upomínku na tento hrozný příkaz, mají jednotlivé komnaty (ve výklencích zdí ? podél zdí ? za chórem ?) *býti zavěšeny* kožemi, nevydělanými kožemi zvířat tak, aby jen nahoře byly odkryty, aby bylo spojení se vzduchem chrámu. Jak bylo možná nechápat mou myšlenku - jakmile všecko zde je náboženstvím, musí to ovšem býti jemné a nesmí to urážet ani oko ani mysl. Všecko je zrovna takové, jak jsme tomu zvyklí v manželství, kde se nejčistší rodiny a nejušlechtilejší domy, na příklad, domy duchovních, neposkvřňují samy a neurážejí zrak ani mysl těch, kteří se v nich oplodňují a rozmnožují, a když se dcera vdá („vzali zete do rodiny“) oplodňují a rozmnožují se rodiče i děti. Proč se nemá náš pravoslavný chrám způsobem,

typem a duchem přiblížení *takové rodině*, proč se má blížiti *osamělému bytu* rektora - archimandrita, pravoslavný chrám, v kterém přece modlících se otců rodiny je více než svobodných nebo ovdovělých!!!???

Nepochopitelné - u Chrapovického.

Ale moje myšlenka je úplně pochopitelná.

Nic dokonalého není na světě...

Není ani dokonalé církve...

Jakpak bych mohl umřítí *jinak a jinde* než naše maminka.

A stal jsem se zase pravoslavným.

Jedni jsou mladí a potřebují veselí, jiní jsou staří a potřebují klidu, dívky - manželství, vdané - „druhé mladosti“ ... A všichni se strkají a je věčný šum.

— — —
Život má svůj vznik ve „vrátké rovnováze“.

Kdyby rovnováha byla všude stálá, nebylo by života.

Ale vrátká rovnováha je nepokojem, nepohodlím, nebezpečenstvím.

Svět je ve věčném nepokojí a tím žije.

— — —
Jaká hloupost je to „Sluneční město“ a „Utopie“, jejichž podstatou je *věčné štěstí!* To jest konečná „stálá rovnováha“. To není „budoucnost“, to je smrt.

Socialismus přejde jako disharmonie. Každá disharmonie přejde. A socialismus je bouře, déšť, vítr . . .

Vyjde slunéčko a vysuší všecko. A budou o něm mluvit jako o vyschlé rose: „Cožpak opravdu *byl?*“ „A bubnovaly o okna kroupy: bratrství, rovnost, volnost?“

„Ó ano! A co lidí ty kroupy k tomu pobily!“

„To je podivné. Zvláštní zjev. Nechce se tomu věřit. Kdepak bychom si mohli přečísti jeho dějiny?“

Roztržitý člověk je přece soustředěn. Ale ne na očekávanou nebo žádoucí věc, nýbrž na nějakou jinou a svou.

Hleď vždy pozorně určitým směrem, nedívej se na strany. To neznamená: buď slepý. Očima se třebaš dívej na všechny strany, ale duší se nedívej nikdy na mnohé věci, nýbrž na *jednu*.

Jak to je úžasné, že člověk (věčný filolog) našel pro tu věc slovo - „smrt“! Cožpak je možná nějak *to* nazvat? Cožpak *to* má jméno? Jméno již je určení, značí, že již „cosi známe“. Ale vždyť my o tom *nic nevíme*. A když v hovoru pronášíme slovo „smrt“, je to, jako bychom se tázali: „Kolikpak je hodin v míse polévky?“ Cynismus. Nemysl.

Jak se chovám k mladému pokolení?

Nijak. Nemyslím na to.

Myslím jen zřídka. Ale vždy mi ho je líto. Sirotci.

Láska je *bolest*. Kdo nelituje (jiného), ten také nemiluje (jiného člověka).

Revoluce má dva rozměry - délku a šířku; ale nemá třetího - hloubky. A pro tuto svou vlastnost nebude nikdy mít *zralého, chutného plodu*; nikdy se „nedokončí“ ...

Poroste pořád v *rozdráždění*, ale nikdy v ní nenastane ta konečná chvíle, kdy člověk řekne: „Dosti! Jsem šťasten! *Dnes* je tak dobře, že není třeba *zítřka* ...“ Revoluce bude vždy mít soužení a bude skládati naději jenom na „zítřek“ ... A každý

„zítek“ ji oklame a přejde v „pozítří“. *Perpetuum mobile, circulus vitiosus*, a to nikoli proto, že tu jde o nekonečnost, - kdepak! - nýbrž právě pro krátkost. „Pes na řetěze“ spleteném z vlastních špatných citů. „Psí bouda“, „délka řetězu“, „návrat do boudy“, nepokojný krátký sen.

— — —

V revoluci není radosti. *A nebude.*

Radost je příliš vznešený cit a nikdy se neoctne v náručí toho lokaje.

— — —

Dva rozměry: a revoluce nepřesahuje lidského rozměru, nýbrž ho nedosahuje. Je mechanická, je materialistická. Ale to není náhoda, není to prostá souvislost s „theoriemi naší doby“; je to - osud a věčnost. A v podstatě vznikla již předtím v duších občanů tajná revoluce a přiměla všechny, aby nesli na ramenou Comta, Spencera a podobné muže.

Revoluce je složena ze dvou vrstev: spodní a pravá, její *arheus agens* je trpkost, zloba, bída, závist, zoufalost. To je černá vrstva, demokracie. Vrchní vrstva je zlatá: to jsou sybariti, zabezpečení a *nepracující*; povaleči a *nesloužící*. Ale byli na svých zahálčivých procházkách čímsi raněni,

nebo jsou prostě příliš dobří, měkčí, povolní, „marcipánoví“. Při tom jsou ve svém kruhu jenom „rovni“, ba jistě trochu níže než leckdo. Když však přejdou k demokracii, stávají se ihned *primi inter pares*. Demokracie umí náramně poklonkovat, nadcházet, si lichotit, třebaže si pro „upřímnost a spravedlivost“ počíná hrubě, pře se, napadává, *posmívá se* aristokratovi a jeho (teď včerejšímu) aristokratismu. Vůbec je demokracie také „mazaná“. Že je „Korolenko první mezi spisovateli své doby“ (po Tolstém), že Herzen je aristokrat a milionář, že hrabě Tolstoj je právě „hrabě“, a kníže Kropotkin byl „kníže“, a konečně, že Sibirjakov má zlaté doly - to všechno má demokracie při všem socialismě velmi dobře na paměti, chová se v přítomnosti toho všeho uctivě a znamenitě to oceňuje. Oceňuje to nejen jako výhodu, nýbrž i jako *čest*. Vůbec není v socialismě lokaj odkližen, nýbrž jen velmi pečlivě zakryt. Na Herzena všichni lezli a na Sibirjakova lezli; na Šaljapina dokonce lezou pro nějaké ty ruble, které dává kroužkům jako „dávku z prvního vystoupení“ (na svých uměleckých cestách - slyšel jsem to od sociálního demokrata, který všechno v té straně zná, a velmi jsem se tomu podivil). Kropotkin se nepo-

depisuje prostě „Kropotkin“, „socialista Kr.“, „občan Kr.“, nýbrž „*kníže Kropotkin*“. Nezapomínají ani, že Lavrov byl *profesorem*. Slovem, nic z titulů, z honosivosti nevynechávají; mají rádi sládkovské věci, jako všichni smrtelníci. A při tom tak pohrdlivě shlížejí na „epolety“ a „činy“ starého zřízení...

— — —

Jsou tedy dvě vrstvy: hýbající - to je umouněný dav dole, „*nám se chce*“, a nestavíme se proti tomu“, pasivní, nahoře. Vrchní vrstvou jsou zbožní Katilinové; „*velikomyslně zapálíme dům, v němž sami bydlíme a kde bydlili naši předkové*“. Nevzdělaný, hrubý dav se ovšem nastěhuje do domů těch předků; ale poněvadž to právě je *hrubý dav*, nejen svou chudobou, nýbrž i svou vzpourou a zlobou (dva rozměry *bez třetího*), nepocítí nijaké radosti v „*nových domech*“, nýbrž jako Nikita a Akulina „*v nových šatech*“ (z „*Vlády tmy*“): „*Ó, zhaste světlo! Nechci čaje, uklid'te pálenku!*“ Korunou revoluce, *zdaři-li se*, bude *veliké volo*: „*Usnout*“.

— — —

Samovraždy, doba samovražd...

A při tom málo pomohou Kropotkinové s astro-

nomií a s fysikou a s „přátelstvím Recluse“ (rovněž honosivost).

Jest dar poslouchatí hlasy a jest dar viděti obličej. Jimi vnikáme v duši člověka.

Neumí každý poslouchatí člověka. Někdo slyší slova, chápe jejich souvislost a souvisle na ně odpovídá. Ale nepostřehl „spodních hlasů“, *odstinů zvuku* „pod hlasem“ - a v nich právě, a to v nich jediných, mluvila duše.

Hlas třeba poslouchat i při čtení. Proto nemá každý, kdo čte Puškina, něco společného s Puškinem, nýbrž jenom ten, kdo pozorně poslouchá hlas *mluvícího* Puškina a uhaduje intonaci, jakou měl živý Puškin. Kdo „neslyší živého Puškina“ na stránkách, jimiž se probírá, ten jako by ani nečetl Puškina, nýbrž na jeho místě kohosi jiného jemu podobného, „téhož vzdělání a nadání jako on, který psal o týchž námětech“ - ale nikoli *jeho samého*.

Proto jsou tak cizí a hluchá ta „akademická“ vydání Puškina, přečpaná spoustou „poznámek“ a u Vengerova ještě hromadou neobratně nakreslených obrázků a všelijakého učeného haraburdí. Zrovna jako by byl někdo na Puškina vysypal smetí z bedničky, takže teď je celý zaprášen, pln

smetí, zasypán. Zmizel - v samém *vzhledu* a *vnějši podobě* vydání - hlavní rys jeho obrazu a jeho duše: *úžasná stručnost ve všem a prostota*. A věru, nejlepší vydání, a dokonce jediná, která je možná držeti v ruce bez ošklivosti, jsou stará vydání jeho, na tlustším papíře, každá báseň na nové stránce (vyd. Žukovského). Nebo jednotlivé, za jeho života o sobě vytištěné básně. Nebo jeho verše a dramatické úryvky v „Severních květech“. Mám „Borise Godunova“ z r. 1831, dva svazky „Severních květů“ s básněmi Puškinovými a vydání Žukovského. Za třicet let se ta vydání budou cenit jako zlatá a mistři budou naprosto napodobovat (ovšem bez současných okleštění censurou) papír, písmo, uspořádání spisů, pravopis, formát i vazbu.

V takovém vydání můžeme dospěti k dojmu, jako bychom Puškina slyšeli. To, že se neproniká tiskem *až k hlasu*, je způsobeno nerozlišující lhostejností toho, kdo se ujímá „vydávání“ a „studování“ Puškina a skládání komentářů k němu. Způsobuje opravdu podiv, do jaké míry se teď „vydavatelům klasiků“ nedostává toho, co by je spojovalo s vydávanými básníky nebo prosaiky. Jim by slušelo vydávat Boč-Brueviče, a vydávají

Puškina. Všestranně sčtělý „soudruh“ v demokratické bluze zmocnil se Puškina „tak jak jest“ v plášti s bobrovým límcem a v cylindru a nesl ho, zdvihnuv ho vysoko nad hlavu (projev úcty) - jako v známém snu medvěd Tatjanu.

A tolik, jako má medvěd společného s Tatjanou, mají nynější komentátoři společného s Puškínem.

Na tajemnou a těžkou práci „vydavatelskou“ možno vztahovati Archimedovo

Noli turbare circulos meos.

Duše ozábla...

Je to strašné, když nastává oznobení duše.

Je možno, aby pozitivista zaplakal?

Zrovna tak podivné by bylo, kdybychom si představili, že „kráva jela na kyrysníkovi“.

A to ukončuje všechen rozhovor s ním. Rozcházím se s ním *věčným rozchodem*.

— — —
Positivismus v hloubce duše své nebo přesněji v nitru své bezduchosti:

Ať tělo stejně všude shnije,
když mrtvé jest a necítí.

Positivismus je filosofické mausoleum nad umírajícím lidstvem.

Nechci! Nechci! Opovrhují, nenávidím, bojím se !!!

Lidé jsou jako vadnoucí květy.

Podzim - a nic není. Jak strašné je to „není!“ Jak strašný je podzim.

Těžkou žehličkou přejíždí Bůh člověka.

· · · · ·
A uhlazuje vrásky duše.

· · · · ·
Proto se říká: *Boj se boha a nehřeš!*

Veliký je hrb člověčenstva, veliký je hrb člověčenstva, veliký je hrb člověčenstva...

Jde, heká, s holou lebkou, s tím ohromným hrbem na zádech (soužení, utrpení) veliký, dávný stařec; a kůže na něm zčernalá a nohy jsou samá rána...

— — —
Pročpak tu mládež tančí na hrbu? „*My* jsme poslední, všechno jsme *my*, všechno - *nám*“.

Inu, tančete, pánové.

Na „onom světě“ budeme němi.

A vytržení nám přeplní duši.

— — —
Vytržení je vždy němé.

Řada popů, kteří jedí jesetřinu. Vchází filosof:
Nu, což, pánové ... t. j. otcové duchovní ... chladno je všude na světě ... Je mi zima ... a přišel jsem se k vám ohřát ... Bůh s vámi: odpouštím vám vaši tvrdost, omlouvám všecku vaši hloupost, zamhuřuji oči na jesetřinu ... To všecko je z lidské slabosti, možná že dočasné. Jste farizeji ... ale sedíte *přece jen „na stolci Mojžišově“*, a není již takového stolce na světě, jako je váš. Byl kdosi, kdo, obrátiv svou pozornost na vaše farizejství, vás shodil a zároveň s vámi sám „stolec“ ... Já naopak: pro význam „stolce“, jež nelze ničím nahradit, zamhuřuji oči před vámi a kladu hlavu na podnož „stolce“ ...

Skoro se neseťkáte s židem, který by neměl nějaký talent; ale nehledejte mezi nimi genia. Vždyť Spinoza, kterým se všichni židé chlubí, byl napodobitelem Descartesa. Ale genius je nenapodobitelný a nenapodobuje.

Jedno i druhé - talent a nic více než talent - vy-

plyvá z jejich spojení s Božstvem. Podle toho spojení není nikdo bez některého nadání, jako vzdáleného nebo bližšího odlesku Božstva. Ale naopak všechno také přináleží Bohu. A židé jsou silní svým Bohem a jsou jím také oslabováni. Všichni jako by se kolísali: veliký je Bůh, ale žid i prorok, i Mojžíš nejeví tolik toho osobního a svobodného „já“, jako někdy mívá nežid. Vedle Kanta, Descartesa a Leibnize jsou všichni židovští myslitelé jakýmsi „hodináři správkáři“. Co jsou vedle záře Shakespearovy takoví židovští spisovatelé od Heina do Eismana? V samé jejich svobodě se nikdy neobjevuje velikolepost Bakuninova. „Šíře“ a „odvaha“ - a žid se nesrovnávají. Oni všichni „chodí na řetízku“ před Bohem. A ten řetízek jich chrání, ale také omezuje.

O Rylějevovi, který „za každého počasí, každý den ráno chodil pěšky k náhrobku císaře Alexandra II.“, u něhož byl pobočníkem, „a tam se modlil“. - Byl to obyčejný člověk - měl dokonce Francouzku baletku, s níž žil po celý život. Co ho tedy přimělo k tomu, aby tam chodil? Kdo ho přiměl? A my ani k hrobu svých rodičů, svých dětí (u nás - Nádi na smolenském hřbitově) nechodíme po celý

život každý den, ba ani každý týden, a - bohužel!
- ani každý měsíc! Když jsem tohle slyšel vypravovat (Maslova?) v naší redakci - byl jsem náramně překvapen a teď ještě po mnoha letech nemohu zapomenouti na to vypravování, všecko si připomínám. „Mrtvý padišah má menší cenu než živý pes“, četl jsem kdesi v arabských pohádkách, a pokud šlo o blahobyt a výhody, nemohl mu mrtvý „osvoboditel“ již ničím prospěti. Jaký to tedy je cit a čím je způsoben? Je to zřejmě *oddanost, paměť, vděčnost*. Připíšeme polovinu toho ušlechtilosti Rylějevově († okolo r. 1903 a jeho smrt byla podnětem, že se o něm v redakci mluvilo); ale polovinu je zjevně třeba připsati *panovníkovi*. Z toho vyplývá závěr: panovníci zřejmě nejsou jenom „forma vznešenosti“, bytost „v uniformě a v toze“, nýbrž i cosi *hluboce lidského a vysoce lidského*, co však neznáme, *poněvadž jsme od nich náramně vzdáleni* - poněvadž se nám kromě „uniformy“ nic neukázalo. Všecka vypravování na příklad o Napoleonovi III. jsou odporná (t. j. on v nich je odporný). Ale nebyl panovníkem „rodem“ a pud povýšení, držeti se pevně nabyté moci, strhl s něho všecku velikost, všecko kouzlo, všecku pravdu. „Chtěl se zařídití“ - s císařovnou a s dětičkami.

Panovník „rodem“ nemá toho zapotřebí; poně-
vadž je vždy „uznáván“ a naprosto se mu neodpírá
práva, má spokojenost a štěstí, jaké měl „první
šťastný“, který se nazýval Adam. „Od narození“
rostou kolem něho rajska jablka, po kterých mu
ani není třeba sahati rukou. To je duševní stav
nám naprosto cizí. Všichni ho milují; všechno má;
čeho si přeje, je tu. Čeho si má přát? Podle při-
rozené psychologie - aby lidé byli šťastni, aby
všichni byli šťastni. Když jsme „v radostné náladě“,
když jsme měli „štěstí v lásce“ - rozdáváme štěstí
kolem sebe, nehledíce na to, komu a kolik. Proto
jest psychologie „panovníka rodem“ přirozeně
dobrota, která však ihned mizí, když se jeho právo
popírá. Nestavěti se proti carovi je proto podsta-
tou carství, *regni et regis*. Bije do očí, že všichni
naši krutí panovníci „měli spor“: Ivan Hrozný
s bojary a s pretendenty, Anna Ivanovna s vrchní
radou a také pro nejasnost svých práv; Kateřina
II. (v některém případě - s Novikovem a j.), též pro
bouře při „nastoupení na trůn“. To všechno rozru-
šuje bytost a kazí osobnost. „Milovati panovní-
ka“ (prostě a jasně) je proto podstatnou věcí v mo-
narchii a „první povinností občanskou“: ne pro-
pochlebování a klanění, nýbrž proto, poněvadž se

jinak všecko zkazí, „jídlo není stráveno“, „třešne spálil mráz“, „pole potloukly kroupy“. Že tohle je všude na světě a u všech lidí, ukazuje to, jak se lidé „v oposici“ a „převratníci“, t. j. lidé, kteří si činí právo „na vládu“, kteří se derou k moci - smiřují se vším, ale velmi nedůvěřivě se chovají k *námitkám proti sobě*, k sporu se sebou: a *posměšků* naprosto nesnášejí. Smetli Strachova (kritika) a Nezlobina - Ďjakova prokleli s takovým rozhořčením, které se v „literárním osudu“ rovná „deportaci k nucené práci“. „Nesmí se ubližovat *vznešenosti* oposice ani jejího *práva*“, na tom se zakládá (u nás) všecken literární osud polovice století a kolem toho se rozvílo literární kariérnictví“ a jeho vášnivá odvážlivost. „Všichni uchvacují hodnosti a řády prostě za *věrnopoddanské city*“ oposice, ba za hrubé *pochlebování*. Takovými „věrnopoddanými“, vášnivými a horlivými, byli Pisarev, Zajcev, Blagosvěilov: tento byl *v životě* nevýslovný podlec, měl u dveří své pracovny černocho, tonul v rozkoši a jeho příbuzní (prý) tonuli v milostných zápletkách a v penězích, když se v jeho listě psaly „neohrožené“ seminářské články v duchu: „všecko rozbijeme“, „Puškin je h...o“. Ale podlec nepodlec - jednou uznal, že pochybil, a stojí „ve

frontě" proti opozici, - a všechno mu je „odpuštěno“, zapomenuto, dostává se mu „odměn“ rentami a hodnotami. Ale copak tohle je? To je „dvůr“, již hotový a upravený pro budoucí, očekávanou vládu, pro *les rois* v hadrech. Obracejíte se, spatřujeme *podstatu* věci: „nebuďte nás ze snění“, „dejte, abychom měli vědomí, že máme pravdu, a věčně pravdu, ve všech případech pravdu - a zahrneme vás štěstím“ ... „Hlásejte, uznejte, milujte v nás poloboha, a budeme ještě lepší než sám Bůh!“ Chlystovský živel, živel „živých Kristů“ a „živých matek Božích“ ... Věra Fügnerová byla zřejmě revoluční „matkou boží“ jako Kateřina Breškovská a Žofie Perovská ... „Joanité“, pořád „joanité“ kolem „bafušky Joana Kronštadtského“, kterým byl tentokrát Željabov. Když jsem jednou v tisku řekl, že Željabov byl hlupák, vrhl se na mne dokonce patolízalský Struve s neuvěřitelnou zlobou, ačkoli u Vergežské mluvil o revolucionářích takové věci, jaké jsem si já nikdy nedovolil říkat. „U sebe si jen myslí, co víš - ale na náměstí projevuj horlivost“ („hurá“): a Struve na mne spustil, žádal, abych byl odstraněn od novin, jen pro ta slova, že Željabov je hlupák. „Jeho Veličenstvo je vždy moudré“ - se zřením k Ludvíkovi XIV. nebo -

k blouznivě představovanému přivolávanému, již napřed velebnému Cromwellovi. Když tohle vše obracíš, vidíš: vždyť to je *obecná* psychologie, *obecná* potřeba, *obecný* kejklířský kousek: že člověk jen tenkrát, když *je šťasten a zapomíná sám sebe*, je opravdu *dobry*, lidem nakloněn, „působí milost a pravdu“. No, dobře: místo abychom to očekávali *zítra*, není lépe pokloniti se *včerejšku*? Místo abychom sekerou vytesávali a hoblíčkem přihoblovávali loutku - pro vnější oko „loutku“, ale pro srdce věřícího ikonu - proč bychom nepostavili na čestné místo tu, kterou jsme našli doma, když jsme se narodili?

A zvláště nám, lidem nižší třídy, kteří nemáme účastenství ve vládě a *nechceme mít účastenství*, kteří milujeme verše a hvězdy, mikroskop a numismatiku - je naprosto jasno, že musíme „zanechat vše tak, jak to jest“ a nestavět se „do oposice“ proti *le roi à présent* v zájmu *le roi future* „Željabova č. I.“

„Nám je všechno jedno“ ... T. j. spokojíme se a budeme konati svou práci. A proto je od „14. prosince r. 1825 do dnešního dne“ všechna naše historie odbočením a nebyla k ničemu. „Zašli jsme do nepravé ulice“ a nijakého „domu jsme nenašli“.

„Vraťte se“, „přišli jsme na návštěvu na nepravé místo“.

Jen si nepředstavujte, že jste „mravnější“ než já. Nejste ani mravní ani nemravní. Jste prostě věci udělané. Sklad udělaných věcí. A já teď vezmu hůl a roztřískám ty věci.

Je porculánový koflík mravný nebo nemravný? Může se říci, že je čistý, pěkně malovaný, že na něm jsou „kvítka“ a všecko. Ale mně se více líbí psík „Šárik“ v boudě. A ať si je sebe špinavější a třebaže je docela uválen - přece si půjdu s ním hrát. Ale s vámi - naprosto ne.

Nemám naprosto chuti hádati se se Spencerem; ale měl bych chuť vjetí mu rukama pevně do jeho pečlivě upravených licousů a polovici mu jich vyškubat.

Je podivné, že si Rusové, kteří viděli na jevišti tolik „starých úředníků z doby Mikuláše I.“ (u Ostrovského a u jiných), nevšimli, že se Spencer podobá jim všem. A jeho „Syntetická filosofie“ vypadá zrovna tak jako departement přesně rozdělený na „sekce“ a „ředitelstva kanceláří“. A sám byl vůbec jen ředitelem departementu, tvářícím se jako revolucionář.

Když jsem v sedmé třídě gymnasijsní četl jeho spis „O výchově rozumové, mravní“ a ještě jakési, byl jsem náramně překvapen (jako gymnasista) hloupostí autorovou - a to nikoliv hloupostí *jednotlivých myšlenek* jeho, nýbrž - tónu, aby se řeklo - samé *duše* autorovy. Jako by hned od první stránky četl lekci jakési hloupé mamince, kterou si sám v duchu představuje, ačkoli jsem přesvědčen, že všechny anglické dámy jsou mnohem chytřejší než on. Tu maminku obdařuje všemi hloupými vlastnostmi, které si představil, t. j. jaké má on a jakých Angličanky vůbec nemají. Jí předčítá poučení se zdviženým ukazováčkem. Mne při tom pořád (byl jsem gymnasista) dusila otázka: „Jak se jen *opovažuje*? Jak se jen *opovažuje*?“ Ačkoli jsem v ten čas ještě nic neznal, přece jsem zběžným pohledem a konečně zdravým rozumem (gymnasisty!) viděl, cítil, věděl, že se usouzené, zmožené matky přece trápí pro své děti, kdežto tento hňup ničím se netrápí, - že matky přece znají a vidí sám *obraz* dítěte, jeho *postavu*, kdežto Spencer (ovšem neženatý) vídal děti jen v „*British Illustration*“ a vůbec celou „Výchovu rozumovou“ skládá z hlavy, přitom nikterak důvtipné. Na příklad: „Není třeba zadržovati děti, - neboť ať dojdou, když se

nezadrží, až k *následkům* svých nesprávných myšlenek a svých škodlivých přání: potom, až zpozorují *omyl* těch myšlenek a ucítí *bolest*, když si ublíží - vrátí se a pak to bude *spolehlivé vychování*". A příklady vysvětluje a vysvětluje té hloupé mamince, kterou si představuje. „Na příklad, když se dítě natahuje po ohni - ať si jen spálí prst“ ... Nic *složitějšího* než tohle mu nelezlo do jeho tupé hlavy. Ale řekněme, osmiletý chlapec se začíná zabývat onanií, když, mačkaje rukou nebo nějak jinak, poznal, že to je příjemné: což, má maminka čekat, až u něho někdy k dvanáctému roku nastane „rozčarování“? Spencer nic neslyšel o zlobných návycích dětí!! Ovšem, děti v *British Illustration* se onanií nezabývají; ale matky to vědí a trápí se tím a nevědí, jak tomu učiniti přítrž. A moje nejmilejší zaměstnání od šesti do osmi let bylo tohle: Šel jsem k dohořívajícímu pekýlku, t. j. když polovice dříví již zuhelněla a všechno je v žáru, rozžhavené a červené, - vytáhl jsem za pásem košilku (byla růžová, kropenatá, kartonová) a dělal jsem lodní plachtu. Přidržel jsem totiž hořejší okraj zuby, prsty jsem pevně držel dolejší rohy plachty a zakrýval jsem skoro úplně otvor kamen. Ihned se dmula pěkným obloukem dovnitř. Vidím

ji jako dnes: byla žhavá, a když jsem ustoupil, a plachta, padajíc, se dotkla prsou a života - pálila na kůži. Ta silná rozžhavenost a krása oblouku mě vábila. Nepřicházelo mi ani na mysl, že by košilka mohla *najednou celá vzplanout* a že jsem byl na kraji smrti. Byl jsem přesvědčen, že se *všecko* zapaluje *ohněm* a nikoli žárem, a že nelze košilku jinak zapálit, než když „se k ní přiblíží hořící sirka“; „jen tak může hořet“. A dělával jsem to rád, když jsem byl v pokoji sám, s jakousi hloubavou pozorností. Ale z nedočkavosti jsem začínal dělat „první kroky“ k napínání plachty, i když maminka tam byla. Bývala pořád unavena, nevšímala si nás a nevysvětlila mi nebezpečnost, *kdybych to přepínal*. Ale podle Spencera „ani nebylo třeba nic vysvětlovat“, dokud neshořím. Ale maminka neuměla pravopis a on napsal deset svazků. Co tedy s takovým hlupákem udělat jiného než vytahat ho za licousy?!!

Já se jen směji nebo pláči. Přemýšlím *ve vlastním smyslu slova?*

Nikdy!

Vytahovati spisovatele za vlasy je vůbec vhodná věc.

Jsou to také děti; jenže jsou nafoukaní a je jim přes 40 let.

Kněží je v středověku často vykrákali za pačesy. A po zásluze.

Střed je život, jeho pevnina... A spisovatelé jsou zlaté rybky, nebo - cejní, míhající se u břehu. Nelze „přesunouti“ pevninu v závislost od pohybu ocasu zlatých rybek.

Sláva nejen že není velikost: sláva je právě začátek *úpadku* velikosti...

Podívejte se na církve, na říše a na panovníky!

Smích nemůže nikoho zabít. Smích může jenom přískřípnout.

A trpělivost přemáhá každý smích.

Technika přidruživši se k duši - dala jí všemohoucnost. Ale zároveň ji také pohmoždila. Vznikla z toho „technická duše“, jen s mechanismem tvorby, ale bez oduševnění tvorby.

Tesknota je mým věčným hostem. A jak miluji toho hosta!

Má na sobě šat, který není ani bohatý ani chudý. Je hubeňoučká. Myslím, že se podobá mé matičce. Nemluví, nebo jen málo. Je tu jen její vnější

podoba. Není roztrpčena ani podrážděna. Ale proč to popisují - copak jsou na to slova? Je nekonečná.

Tesknota - to je nekonečnost.

— — —

Přichází navečer, za soumraku, neslyšně, nepozorovaně. Je již tu, když myslíš, že jí není. Nedomlouvá, nepře se, ale přidává všemu, co si myslíte, svůj nádech - a ten „nádech“ je nekonečný.

Tesknota - to je výčitka, žaloba a nedostatečnost. Myslím, že k člověku přistoupila v onu večerní chvíli, když Adam „okusil“ a byl vyhnán z ráje. Od toho času je mu vždy nablízku. Vždy je „kdesi tu“, ale zjevuje se v hodinách večerních.

Každý má *pravý, skutečný* vztah jen *k sobě samému*. I nejrozhodnější socialista je trochu nepřímý v poměru k socialismu, a to prostě proto, že socialismus je pro něho — *objektem*. Jen tam, kde subjekt i objekt je *jedno*, mizí nepravda.

Po této stránce jeví se egoismus jako jakási daleká, třebaš i matná hvězdička - „já“ pro „já“... *moje* „já“ pro „*mne*“. Je to smutné, je to suché, je to strašné. Ale - je tomu tak.

Síla židovstva je v neobyčejně staré krvi...

Nikoli sešlé; dobře se vystála a neustále se uhla-
zovala (zápas, námahy, obratnost) Nikdy neusly-
šíme od žida: „to jsem *unaven*“ a „chtěl bych si
odpočinout“.

Braň své lásky nehty, braň své lásky zuby. Braň
jí proti rozumu, braň jí proti moci.

Buď nezlomně věren lásce - a Bůh ti požehná.
Neboť láska je kořenem života. A Bůh jest ži-
vot.

Ne, nehřešil jsem proti církvi ani proti Bohu - ne-
radujte se, popové.

— — —
Hřešil jsem proti člověku.

— — —
A pro „morálku“ se netrápím. To všecko jsou
hlouposti. Není mi dvanáct let. Jen kdybych ne-
byl způsobil *bolest*.

Všecka ženská učiliště připravují, když mají
úspěch, klášternice, když nemají úspěch, prosti-
tutky.

„Manželka“ a „matka“ nepřichází ani na mysl.

Možná, že náš národ je špatný; ale je to *náš* národ, a to rozhoduje vše.

— — —
Kam bychom odešli od „svého“? Mimo „své“ je *cizí*. Samým tím slovem se *všecko rozhoduje*. Zkuste to a žijte „v cizím kraji“, zkuste žít s „cizími lidmi“. „Lépe je jísti krajíček chleba doma, než pirohy z cizích rukou“.

**Více lásky; více lásky, dejte mi lásku! Zatahuje mi to dech v tom chladu.
Hu, jak je všude chladno!**

Nejsem nepřitelem mravnosti, ale prostě na ni nemyslím. Nebo mi uklouzne, když ji (na něčí žádost) učiním svým thematem. „Pravidla chování“ nemají chemické slučivosti s mou duší; a v té věci nelze nic dělati. Mimo to mi byli lidé „s pravidly chování“ vždy protivní: jakoby strojení, nerozumní, při nichž není nic, čemu by se věnovala pozornost. „Podal ti kus papíru, a když jej přečteš, víš všecko o něm“. Ale hleďte: nezakládá se snad můj nadšený obdiv k manželce na tom, že když uvidíme skvostného „mravního“ člověka, kterému jeho „mravnost“ rovněž nepřichází na mysl, nýbrž

který je takový „od Boha“, „od narození“ a od věčnosti, který nemá rozdvojenou mysl, který nemá skrývaných myšlenek, který nikdy k nikomu nemá zlé vůle, - zanecháváme umění, „krásných věcí“, z rukou nám vypadne „Kritika čistého rozumu“, tiše odejdeme stranou, aby nás neviděl, a pozorujeme a pozorujeme ho jako nejvyšší, co vůbec můžeme na zemi spatřiti.

Krásný člověk - a to právě ve smyslu „dobrý“, „ctnostný“ - je nejlepší věc na zemi. A svět je vpravdě stvořen, aby ho uviděl.

Alé nač dlouhé úvahy. Tu máte příklad. Smrákalo se. Všichni v domě byli zmoření únavou. Oprašoval jsem u dveří knihy, a Náďa (hubeňoučká, bledá služka, která měla muže a dítě), domývala okna. Má V. se belhala o berlích kolem, k oknu, objala pravou rukou (zdravou) Náďu kolem krku, přiblížila hlavu a políbila služku jako své dítě. Ta se lekla: „Co to děláte paní?“ V. zaplakala a odpověděla: „Bůh nám vás poslal. Máte slabé zdraví a doma neštěstí (muž je nemocen, leží ve vesnici, bez práce, a dítě má kýlu), ale vy pořád pracujete a neopouštíte nás“. A odešla. Nečekala na odpověď ani na to, jak to na služku působilo.

Je způsob práce a služby, kde není pána, vládce

a otroka; ale všichni pracují, dbají o *soulad*, poněvadž ho je *potřebí*. Bednička, hřebíky a věci: věci by se ztratily, kdyby nebylo bedničky, bedničku by nebylo možná sbítí bez hřebíků; ale „hřebík“ není nejhlavnější, poněvadž všechno je „pro věci“, a naproti tomu „bednička všechno obsahuje“, a „více než všechno“. To chápal Puškin, když sám sebe nestavěl ani o kousek výše než „kapitána Mironova“ (Bělohorská pevnost); a kapitánovi bylo dobře u Puškina a Puškinovi bylo dobře s kapitánem.

Ale jak nepochopitelné je to *ted'*, když všechno rozdvojuje zloba!

V pohlaví je síla, pohlaví jest síla. A židé jsou s tou silou spojeni, ale křesťané jsou od ní odděleni. Proto židé přemáhají křesťany.

Zde je zápas v jádře, a ne na povrchu, - a v takové hloubce, že se zatočí hlava.

— — —
Bude-li se křesťanství dále odřikávati pohlaví, způsobí se tím zvětšení triumfů židovstva. A proto jsem tak „včas“ začal hlásati pohlaví. Křesťanství se musí aspoň zčásti státí falickým (děti, rozvoj t. j. uspořádání rodiny a zesílení její vrstvy, rozmnožení rodin).

Achl Vzdělaní židé to nechápou a vzdělaným křesťanům „do toho všeho nic není“.

„Náboženství Tolstého“ - není to „dlouhé povídání“ tulského bárina, kterému se dobře žilo, kterého velmi oslavovali - a *který se pro nic doopravdy netrápil?*

Doopravdy, vášnivě a osobně. V chladnosti Tolstého je jeho smrtelná část.

Přečetl jsem si svou stať o Leontěvovi (v sborníku na jeho památku). Nelíbí se mi. Je v ní *skrytá* nevkusnost, záležející v tom, že mluvě o *jiném* a přitom *milovaném* člověku, měl jsem mluvit jen o něm a nepřidávat také sebe. A já jsem přidal. To je tak mladické, malicherné - mluví to o mé ne-lásce k nebožtíkovi, kdežto jsem ho miloval a miluji. Ale - jako vdova, která „se přece jen podívala do zrcadla“.

Bože, zachovej mi tu spisovatelskou cudnost: ne-dívati se do zrcadla!

Významní spisovatelé se odlišují od bezvýznamných jen tím: dívají se do zrcadla - nedívají se do zrcadla.

Solovjov neměl tolik síly, aby to zrcadlo odklidil, Leontěv je neviděl.

Pro spisovatele je nezbytné, aby v sobě potlačil spisovatele („spisovatelství“, literátství). Teprve když toho dosáhne, stává se spisovatelem; pak nejen „dělal“, ale „udělal“.

Láska je podobna žízni. Je žádostivostí duše těla (t. j. duše, jež se projevuje tělem). Láska je vždy k tomu, čeho „se nedostává zvláště mně“, žíznicímu.

— — —
Láska je mučení; *mučí*; a zabíjí, když není ukojena.

— — —
Proto se také láska, když se nasycuje, vždy *obrozuje*. Láska je *obrození*.

— — —
Láska je vzájemné požívání, pohlcování. Láska je vždy výměna - duše - těla. Proto láska hasne, když není co vyměňovati. A hasne *vždy* z jedné příčiny: když dojde látka na výměnu, když se výměna zastaví, když navzájem jsou syti sebe a když se sobě připodobní až k totožnosti ti, kteří se kdysi *milovali* a od sebe se *odlišovali*.

Zuby (rozdíly) se obrušují, uhlazují, nezabírají už. „Hřídél“ se zastavuje, „práce“ se zarazila, poně-

vadž zmizel „stroj“ jakožto *soulad a harmonie* „protiv“.

Tato láska, která přirozeným způsobem umřela, *nikdy se neobrodí...*

Proto dříve, než se docela skončí, vzplanou *zrady*, jako poslední naděje lásky: nic tak neoddaluje od sebe milující (způsobujíc *rozdíl*) jako zrada některého z nich. Poslední zub kola, který se ještě *neobrousil*, narůstá, a o něj zabírá protilehlý zub. Pohyb je zase možný - aspoň trochu. Zrada je takto samoléčením lásky, „správka“ lásky, „záplata“ na obnošenou, vetchou věc. Velmi často se „nakřaplá“ láska zradou rozhoří plamenem, který jí ještě je možný, a dává snesitelné štěstí až do konce života. A bez té „zrady“ by se milenci nebo rodina lhostejně rozešli, odpadli by od sebe a zhroutili by se; *umřeli by nadobro*.

Pošt mistr, který nahlížel do soukromých dopisů („Revisor“), byl člověk, který měl dobrý literární vkus.

Jednou, je tomu 25 let, šel jsem náhodou na půdu. Starý kufr. Zdvihl jsem víko a viděl jsem, že je po okraj nacpán starými dopisy (v obálkách). Když jsem přišel dolů, zeptal jsem se:

„Co to je?“

„To jsou mé staré dopisy (mně poslané)“, odpověděla lékařka, znamenitá pracovnice šedesátých let.

Celý plný kufr!

Když jsem někdy čítal služebnictvu dopisy, býval jsem překvapen barevností lidové mluvy, lidové duše, lidového světového názoru a života. A myslíval jsem si: „Tohle je literatura, nejpěknější literatura“.

Listy spisovatelů jsou vůbec nudné, bezbarvé. Jako skoupí lidé, nechávají si spisovatelé barvitou květnatost pro tisk, a všechny jejich listy jsou vybledlé, mdlé, nic „neříkají“. Ani by za to nestály, aby se vytiskly. Ale korespondence soukromých lidí je opravdu pozoruhodná.

Každá doba mluví (v soukromých listech) svým jazykem. Každá třída. Každý člověk.

Místo „hloupého povídání v povídkách a románech“ měla by se ta nejnovější beletristika vyhoditi z časopisů a místo ní...

Inu - tisknouti *rozumné věci*: vědu, pojednání, filosofii.

Ale někdy, a ostatně lépe ve zvláštních knihách, vydati tak kufr starých dopisů. Cvětkov a Her-

schensohn by z toho mnoho vylovili. A zabral by se do té četby *rozjímavě* také mnohý čtenář, někteří vážní lidé...

Příjemné je státi „výše nad morálkou“ a na prosby věřitelů - po napoleonsku máchnout rukou a hrdě odpovědět: „Neplatím“. Ale proklatá věc je, když lidé neplatí mně a bližní jsou mi dlužni. Protloukám se, čekám. Nevím, jak se z toho postavení vyplést: u hokynáře mám dluh. Přece se neobrátím k úřadu, třebaže o tom přemýšlím.

[Nietzschova filosofie.]

Ano, jsem úskočný jako César Borgia a čert ví, co povídám o svých přátelích. Mám rád tu černou zradu, v které svítí oči démonů. Ale náramně nepříjemné je to, že má bytná rozšiřuje po schodištích klep, jakobych žil se služkou - a domovníci hledí na mne tak kamarádsky, jako bych ani už nebyl pánem.

Jsem pán. A chci, aby si mne vážili jako pána.

K „nietzschovske svobodě“ lze dospěti jen tím, že se „projde pánem“. A jakpak já „projdu pánem“, když mi neplatí dluhy, když o mně na schodech

povídají ošklivé věci, a když mi dokonce na ulici kdosi jednu vlepil, t. j. praštil mě do obličeje; a když jsem chtěl zavolat strážníka, v opilosti vykřikl:

„Mizero, ty neznáš novou morálku, podle které dát bližnímu pohlavek nejen není hanebné, nýbrž dokonce dobročinné“.

Chápu, že tomu je *tak*, když já ten pohlavek dávám. Ale když pohlavkují mne? ...

[Také filosofie.]

Jsou slova *nevčasná*. Sem náležejí Novikov a Radiščev. Mluvili pravdu, a to velikou lidskou pravdu. Ale kdyby se ta „pravda“ byla rozlezla desetitisíci nebo stotitisíci listů, brožur, knih a časopisů po ruské zemi - kdyby byla dospěla do Penzy, do Tambova, do Tuly, kdyby byla zabrala Moskvu a Petrohrad, nebyli by měli obyvatelé Penzy, Tuly, Smolenska a Pskova odvahy odraziti Napoleona.

Nejspíše by byli pozvali „způsobilé cizozemce“, aby dobyli Ruska, jak se je chystal pozvati Smerďakov a jak je k tomu ideově vyzýval „Sovremennik“; a Karamzin by také nebyl napsal své „Dějiny“. Proto Radiščev a Novikov, ačkoli mluvili „pravdu“, pronášeli pravdu, které *nebylo potřeba* - které *v tu dobu nebylo třeba*. A v pravém

slova smyslu je odklidili a jejich slovům neposkytli sluchu. A to nesměřovalo proti jejich myšlence, nýbrž proti *rozšíření* té myšlenky. Pročpak Gutenberg vynalézal svůj stroj! Od té doby nastalo „utlačování svobody myšlení“, která se skutečně zakládá na tom, že „nechceme poslouchati“.

Národnost je pro každý národ jeho určením, jeho *osudem*; možná i zlým. Osudem působícím nezdolnou *silou*.

— — —
„*Osudu neujdeš*“: a „okovům národa“ také neujdeš.

Podívejte se na rostlinu. Pojí se tam „buňka k buňce“, je tam „protoplasma“ a všelijaké takové věci. Je to pochopitelné, rozumové a fyziologické.

„*Docela vědecké*“.

Ale v rostlině, „jak tak roste“, je ještě umění. V hříbu jedno, v bříze jiné; ale i v hříbu i v bříze je umění.

Copak není „jedle na svahu hory“ uměleckým výtvozem? Cožpak nebyla obrazem dřívě, než ji bylo možná namalovati na obraze? Od čeho tohle je?!

Bože, odkud to pochází?

Bože, - od Tebe.

To, čemu bych nikdy neuvěřil a čemu je nemožno uvěřit - *skutečně jest*: že všechny naše omyly, hříchy, zlé myšlenky, zlé vztahy, od samého dětství, v jinošství a dále, mají *obdobu* ve věku pozdějším a zvláště v stáří. Že takto život (naše biografie) jest *organismus*, a naprosto ne „jednotlivé oddělené činy“.

Život (biografie) je *organický*: kdo by tomu mohl uvěřit?! Vždy máme za to, že to je „řetěz oddělených konů“, jež „obráťím, kam chci“ (t. j. že takový je život).

Jaké city vzbuzovali ve mně nejbližší příbuzní? Nijaké. Otce jsem neviděl a proto nemám k němu naprosto žádný cit a nikdy na něj nemyslím („vzpomínat“ nemohu ovšem na to, čeho „v paměti“ není). Ale i k matce měl jsem cit teprve, „když se už všechno skončilo“ (†), jakýsi bolestný cit, ale když byla živa, necítil jsem nic a nemiloval jsem ji; a my jsme byli jako děti do té míry nejpřísnější a nic jsme nechápali, že jsme jednou (když jsme seděli „na kládách“ - nablízku byl „srub“ - a uvažovali o té věci) chtěli na ni žalovat u policie. Teprve

když se vše skončilo a já jsem dospíval, a hlavně, když jsem sám pocítil první bolesti (biografie), „vyvolal jsem její stín z hrobu“ a strašně jsem se s ní sblížil. Měla pleť poněkud tmavou, byla neveliká, pocházela „ze šlechtického rodu Šiškinových“ (byla na to velmi hrda) - stále podrážděná, pořád smutná, jaksi zmořena, hrozně zmořena (teprve potom jsem se toho dovtípil), vlastně úžasně mnoho pracovala a poslední dvě léta byla nemocná. Pravda, nebesedovala s námi o ničem a nehrála si s námi: ale předně jí *nebylo* do besedování a do hraní a za druhé viděla fysicky naši odloučenost od ní a skoro nepřátelství a ovšem „přestala mluvit“ s „takovými hlupáky“. Teprve potom (z listů psaných Koljovi) jsem viděl, nebo lépe řečeno, poznal, že na nás neustále myslila a neustále se o nás starala, a jenom „nemluvila s hlupáky“, poněvadž „ničemu nerozuměli“. A my jsme ovšem opravdu „ničemu nerozuměli“ se svou „policií“. A potom jsem vzpomínal na její modlení v noci (když světlo bylo už zhašeno), na tlustý „zpěvník“ s hnědožlutými skvrnami (od rozlitého dřevěného oleje), a jak jsem jí čítal (jako hoch sedmiletý, osmiletý, dokonce pětiletý?) „Školu zbožnosti“ a pamatuji se na vypravování „O Guriovi,

Samonovi (?) a Avivě". Mně se ty historie velmi líbily, byly krátké a srozumitelné. Také maminka je milovala.

Ale na náš „ne tichý dům“ jako by přitáhl čmoud rozžaté lampičky. Ale nebylo jí (nebylo peněz ani na olej ani na samu lampičku).

A celý dům byl jakýsi - hu! - hu! - hu! - temný a zlý. A my všichni jsme byli nešťastni. Ale že jsme „byli nešťastni“ - pochopil jsem teprve později. Tenkrát se jen chtěla „zlobit se na všechny“.

Ve mně bylo málo železa a proto bylo mamince tak těžko. Ona táhla vůz a udýchala se; a bránila ho. A zápasila za mne.

A vozka upadl. A já ho jen oplakávám.

Skutečné vážnosti dosahuje člověk teprve, když umírá.

Copak je snad celý život lehkomyšlností?

Celý.

Je třeba, aby nás pro někoho bolelo srdce. Ať to je sebe podivnější, ale bez toho je život prázdný.

Proti čemu zvláště jsme v literatuře?

Proti tomu, proti čemu jsem u člověka : proti spokojenosti se sebou samým.

Herzen, spokojený sám se sebou, mi je zrovna tak protivný jako plukovník Skalozub. Gribojedov, šťastný úspěchy v literatuře, v ženitbě, v službě, je podle mého vkusu tímž plukovníkem Skalozubem. Skalozub není nám nepříjemný tím, že byl voják (Rylějev jím byl také), nýbrž tím, že je „sám sebou šťasten“. Ale touto svou hlavní vlastností splývá s Gribojedovem a s Herzenem.

Naprosto nepostřehli, co je nového v „Osamocení“. Srovnávali to se „Zpovědí“ R., kdežto já především ostatním se nezpovídám.

Nová věc v tom je zase tón - tón rukopisů z doby „před Gutenbergem“, psaných pro sebe. Vždyť ve středověku nepsali pro obecnost, poněvadž především nevydávali. A středověká literatura byla po mnohých stránkách znamenitá, silná, jímavá a velmi plodná přesto, že lidem nebyla tak na očích. Nová literatura poklesla do určité míry proto, že se staví až příliš na oči; a po vynalezení knihtisku nikdo nedovedl přemoci Gutenbergga.

Má, skoro tajemná, skutečná odloučenost to svekla. Strachov mi říkal: „Představujte si vždy čte-

náře a pište, aby mu vše bylo docela *jasné*. Ale ať jsem se sebe více namáhal, nikdy jsem si nedovedl představití čtenáře. Ani jedné čtenářské tváře mi obraznost neukazovala, ani jediný oceňující rozum se mi nerýsoval v mysli. A psal jsem vždy *samoten*, ve skutečnosti pro sebe. Dokonce když jsem psal čtverácky, bylo to docela, jako bych to házel do propasti „a tam se ozve chechtot“, kdesi daleko pod zemí, ale kolem dokola přesto nikoho není. „Úvodníky“ jsem rád psával v přijímacím pokoji našich novin: návštěvníci, hovory členů redakce s nimi, chodění, šum - já „O poslední řeči dumě“. Někdy jsem psal v společné síni. A jednou jsem řekl spolupracovníkům: „Pánové, tiše, píší černosotěnskou stať“ (klepání kamenů při hře v dámu, hovor, smích). Smích se ještě zesílil. A bylo tak pusto jako předtím.

Překvapující je, jak na mne působí *věc již vytištěná*: „To není moje“. Proto mne nikdy neponižovalo, když se vytištěné hanělo a někdy jsem se smíchem říkal: „Ten hloupý R- v vždycky tlačá“. Ale jednou, když Afoňka a Šperk přišli ke mně, požádali mne, abych jim přečetl, co již mám napsáno. Vzrušil jsem se a lekl jsem se, že budou naléhati. A byl jsem rád, že v tu chvíli přines-

li samovar a pozvali k čaji (to vše udělala dobrá V.) Jednou byli v redakci „Míru iskusstva“ Merežkovskij, Filosofov, Ďagilov, Protek, Nuvel... Merežkovskij řekl: „Přečteme si teď *Poznámku o Puškinovi* od V. V-če“ (v zlomené korektuře čísla). Zase jsem se lekl, byl jsem jako zmaten a uprosil jsem je, aby to nečtli. Když v Nábožensko-filosofické společnosti předčítali mé referáty (z rukopisu a když jsem měl *před očima posluchače*), býval jsem do té míry stísněn a zdrcen, že jsem (studem) nic neslyšel.

Na rozdíl od tohoto zmateného rozechvění před rukopisem (před jeho *čtením*), byl jsem k vytištěnému docela lhostejný, ať tam bylo řečeno cokoli, ať to bylo řečeno dobře, špatně, potupně, směšně; ať mě sebe více strhali, měl jsem dojem, „jako by se to netýkalo mne, nýbrž kohosi jiného“.

A tak mi „rukopisnost“ duše, vrozená a neodolatelná, nikterak ne samovolná a ne teprve získaná, dala *tón* „Osamocení“, který, jak myslím, je úplně nový, jakého nebylo za všechna století od vynalezení knihtisku. Je možná vypravovat o sobě hanebné věci - a přece bude lze to vypravování vytisknouti; je možná vymyslet si o sobě hrozné věci - a bude to přece „literatura“. Mělo se odlo-

žiti toto uveřejnění. A já, který jsem se předtím nejméně vystavil na veřejnost v tisku, učinil jsem ještě krok do nitra, sestoupil jsem ještě o krok níže proti obyčejným svým tištěným věcem (župan, kalhoty) - a ukázal jsem se „jako v lázni zcela nahý“, což mi docela nebylo těžké. Jenom mně, a mně jedinému. Více než to nedovede vůbec nikdo, nezjeví-li se *zrovna tak*. Ale myslím si, že se neobjeví, poněvadž lidé jsou vůbec individuální (jedineční podobou i „rukopisem“).

Nejde tu o vlastnost ani o sílu ani o nádání, nýbrž o *sui generis generatio*.

Zde, konec konců, je to tajemství (hraničící se šílenstvím), že hovořím sám se sebou: tak neustále, pozorně a *vášnivě*, že kromě toho vůbec nic neslyším. „Vichr je kolem“, *dýše* ze mne a okolo mne, nikdo mne nevidí, „neznáme se se světem“. Opravdu, podobá se mi čadící oharek (často jsem nějaký v dětství vytahoval z kamen): není jej vidět, není vidět kleští, kterými jej držíš.

A Bůh mne drží kleštěmi. „Hospodin mnou načadil ve světě“.

— — —

Možná.

Na mně je i špína pěkná, poněvadž to jsem - *já*.

Vážil jsem si ovšem rozumu (bez něho je nudno); ale ani drobet jsem v něm neměl *zalíbení*.

S rozumem je to zajímavé; to se rozumí samo sebou. Ale z jakési příčiny to nevábí a neuchvacuje (docela jiná kategorie).

Čímpak nás přitahuje Bůh? Je zřejmé, že nikoli rozumem, „velemoudrostí“. Čím tedy?

Já jsem vždy měl zalíbení v *duši*. Tam jsem se díval a „zapomínal jsem sám sebe“ (jako při hudbě)... Duše je okouzlující (docela jiná kategorie). Nepřitahuje snad Bůh svět čímsi „okouzlujícím“? Buď jak buď, přitahuje duši a nikoli moudrostí. Bůh je *duše světa*, a nikoli *světový rozum* (to je docela něco jiného).

Ruský lenoch čenichá, není-li někde cítit „oposici“. A když ji najde, bez odkladu se k ní přidá a pak se již nadobro upokojuje, neboť nachází ospravedlnění sebe samého na světě, nachází smysl svého života, nachází, konec konců, „království nebeské“. Jakkpak by v Rusku nebylo oposice, když všechny takhle uspokojuje a rozřešuje tisíce a miliony osobních problémů!

„Takhle“ by bylo nepohodlné žítí; ale „takhle“ s oposicí je život *comme il faut*.

Puškin a Lermontov *dokončili* svými díly všecku velikolepou Rus od Petra až do své doby.

Velikým mistrovstvím slova ustupuje Tolstoj jen málo Puškinovi, Lermontovu a Gogolovi; nemá výtvoru takové ražby, jako je „Píseň o kupci Kalašnikovu“, takové *rozmanitosti* „ozvěny“ jako celý Puškin, takové ďábelské síly jako „Mrtvé duše“... U Puškina není ani v úryvcích, v drobných věcech, ba ani ve vyškrtnutých řádcích - nic plochého ani hloupého... U Tolstého je *plochých* míst mnoho...

Ale v tomhle je všecky předčí: v ušlechtilosti a vážnosti *cíle vědomého postupu* života; ne v tom, „co vykonal“, nýbrž v tom, „co chtěl“.

Puškin a Lermontov „nic zvláštního nechtěli“. Ať to je sebe více podivné při takové geniálnosti, ale - „nechtěli“. Právě všecko ukončovali. Byl to právě západ a večer celé civilizace. Navečer se vůbec „nechce“, chce se „zrána“.

Moře ruské je hladké jako sklo. Všecko je „odraz“ a „ozvěna“. Ozvěna „vzpomínky“... Na všem je velikolepý „sloh Rastrelliho“: v palácích, v udá-

lostech, v slavnostech, v zármutcích... Eremitáž, Děržavin a Žukovskij, Veřejná knihovna a Karamzin... V „slohu Rastrelliho“ je dokonce oposice: jsou to děkabristé.

Tichá, klidná, hluboká noc.

Vzduch průzračný a nebe září...

A najednou ďábel zamíchal hůlkou na dně a s dna se zdvihly proudy kalu, bahenních bublin... To přišel Gogol. A za Gogolem vše. Smutek. Pochybnosti. Zloba, mnoho zloby. „Zbyteční lidé“. Melancholičtí lidé. Špatní lidé.

Každý směřoval jinam. „Strhuj naši monarchii na rozličné strany“. „Hej, Vaňko, pročpak ses zastavil? Tahej! - druhé takové chvíle nebude“.

Gorilka. Trepak. *) Přisedání a vyskakování. Ano, to už není „dvorský menuet“, to jsou způsoby ulice.

Tolstoj zdvihl hlavu z té mlhy: „K ideálu“!

Jako spisovatel stojí níže než Puškin, Lermontov, Gogol. Ale jako člověk, a ušlechtilý člověk, stojí výše než oni všichni... Snad dokonce ani není příliš rozumný člověk; ale nikdo u nás nesměřoval tak usilovně k ušlechtilým, velikým ideálům.

---

*) Lidové tance.

V tom je jeho přednost nade vší literaturu.
A při tom nebyl jako *povaha* tak ušlechtilý jako Puškin. Povaha je jedna věc, a úmysly, „to, o čem se zdá v noci“ - je jiná věc. „O čem se zdálo v noci“, to u Tolstého je výše než u kohokoli jiného.

V mém myšlení bylo vždy jakési užaslé omráčení.

— — —

Nikdy jsem se nedohadoval, nikdy nehledal, zkoumavě nepozoroval, neuvažoval. Tyto obyčejnější schopnosti jsou naprosto vyloučeny z mé bytosti.

— — —

Ale mne z nenadání cosi úžasně překvapovalo. Myšlenka nebo věc. Nebo *takhle by (odtud by)* se mělo vrhnouti světlo. Když jsem byl tak překvapen, vyvaloval jsem oči a díval jsem se na tu myšlenku nebo věc nebo na to „*odtud*“ - někdy léta, ba po většinu svého života.

V poměru k věcem, k myšlenkám a k tomu „*odtud*“ byl jsem začarován. A nepochybím, řeknu-li, že jsem svůj život vůbec prožil v jakémisi očarování.

Byl jsem velmi šťastný a při tom velmi smutný.

— — —

Ve skutečnosti jsem se v ničem nezměnil od po-

bytu v Kostromě (13 let). Táž lhostejnost k „dobře“ a „špatně“. Totéž jednání na podnět „to je zajímavé“ nebo „chce se“. Táž, řekněme, chladnost nebo spíše nevšímavost k okolí. Táž skoro neustálá tesknost, prýšlící odkudsi smutek, který jenom hledá „záminky“ nebo „podnětu“, aby přešel v strašnou vnitřní bolest, v slzy... Táž něžnost, která jen hledá, čeho by se zachytila.

Základní můj vztah k světu je něžnost a tesknost.

Odkud pochází a na čem se vlastně zakládá?

Mně je smutno, že všechno je nedokonalé: ale nikterak ne v tom smyslu, že věci nesplňují jakési příkázání, cosi, co se od nich očekává, (ani mi to nepřichází na mysl), nýbrž že věcem samým jaksi je nedobře, že nejsou spokojeny, že jim je bolno. Že věcem je „bolno“, to mě souží po celý život. Tímto „bolno“ prochází něžnost. Zdá se mi, jako by se věcem děla jakási křivda, jako by byly sirotami, jako by je kdosi málo miloval a málo cenil. A všechny věci toho nejvyšší měrou zasluhují, aby se s nimi nakládalo něžně, a mně se opravdu ani jedna věc na světě nezdála ošklivou. Já bych se všech dotýkal, všechny bych hladil „po srsti“ („proti srsti“ za nic ne). Proto jsem jistým „vzděláním“ (přízpůsobením, přivykáním) mohl dospěti k tomu,

že jsem si zamiloval věci přímo ošklivé nebo odporné, jen když se mi představují „pod sympatickým zorným úhlem“, s takovým „příznivým sklonem“. Někdy se mi zdá, že bych věčně s lidmi „kradl u Boha“ ... a nikoli zlatá jablka ani štěstí, nýbrž zmenšení smutku, zmenšení bolesti, tu hrozí smrtelnost a „konečnost lidí“, že všechno „se končí“ a nic není „věčné“. Toto mé „kradení u Boha“ jakési jiné skutečnosti věci, než je ta, která se jeví oku, nebylo však (naprosto ne!) pozdvižením proti Bohu... Tu se hnou mlhy (duše a světa) a všechno to „kradení s lidmi“ se mi jevílo čímsi, co je pod tajnou ochranou Boží, zrovna jako by Bůh sám chtěl, aby byl „svět rozkraden“, jenomže zákon je přísný (Osud, ANÁNKEE). A ten zápas s Osudem byl neustále v duši; a to, co jsem zvláště oplakával a co mě bolelo - je to, že jest Osud a ANÁNKEE.

Jen zármutek nám odhaluje *vznešenost* a *svatost*.

— — —

Dokud nepoznáme hoře, je krása, dobro, ba velikost. Ale nikdy *vznešenost*, nikdy *svatost*.

Přicházíme na svět pro lásku.

A do té míry, pokud jsme lásky neprojevíli činem, soužíme se na světě.

A pokud jsme lásky činem neprojevili, budeme trestáni na onom světě.

Život potřebuje správného oka a silné ruky. Život - to nejsou slzy ani vzdechy, nýbrž boj. Slzy jsou „doma“, „uvnitř“. Zvenčí je železo. A jenom ten dům je pevný, který je obklopen železem.

Vždy jsem byl na světě pozorovatelem, ale ne účastníkem.

Od toho je takové soužení.

Jsou lidé, kteří jako můstek jsou na světě jen proto, aby jiní po něm přecházeli. A běží, běží: nikdo se neohlíží, nedívá se pod nohy. A můstek slouží jednomu i druhému i třetímu pokolení.

— — —
Taková byla naše „babička“, Aleksandra Adrijanovna - v Jelci.

Tajné vášnivé úsilí žida je, aby byl elegantní. Židé se věčně myjí a navoňují. Žid si nevybere nehezku k tanci, nýbrž nejkrásnější, a bude s ní tančit do úpadu. Židé vůbec všechno dělají „do úpadu“. Ale přestaňme na elegantnosti: žid se namáhá,

aby se sebe smyl jakousi nepřírozenou nečistotu, jakýsi předpotopní pot. A nikdy se mu to nedaří. Pořád má strach, že se soused zvolna odvrací od tohoto potu.

Talent spisovatelův bezděčně ztravuje jeho život. Ztravuje štěstí, ztravuje všecko. Talent je osud. Jakýsi opojný osud.

Někdy stojíme „na zákonitém podkladě“ - ale nohy se třesou; a jindy jsme „proti všem zákonům“ - a v duši zpívají ptáčkové.

Splétati nadšení s chytrostí - to je Byzancie. Taková jest od spletené složitosti palácového života až do kánonů a do vinět v rukopisech.

Není-li svět pln úžasných věcí, kterých ještě zcela neznáme?

Není-li úplného vědění proto, že by to nesnesl rozum a že by to zvláště nesneslo srdce lidské?

Jsme ubozí ptáčkové... s keře na keř a ze dne na den.

Uměj si vyhledat samotu, uměj si vyhledat samotu, uměj si vyhledat samotu.

Samota je nejlepší stráž duše. Chci říci její anděl strážce.

Ze samoty je vše. Ze samoty prýští síly, ze samoty je čistota.

Samota - „duch je sebrán“, jsem zase „celý“.

...ano, ale vždyť jde o to, že *ženich* nebo kolega *přítel* je pozornější k našim dětem než jejich *rodiče*...

Pročpak vytýkáme dětem, že jsou „upřímnější“ k *příteli* než k rodičům a opravdu více sblížení s nimi?

— — —
Vzrůst je vzdalování. A zvláště od rodičů. Děti jsou větvemi na kmene; ale neoddaluje se větev každým dnem více od kmene - svým zeleňoučkým konečkem, dotýkajíc se kmene jenom tupým základem? V této zeleni a v „konečku“, v listcích větve je její mysl, srdce, duše. Tak je také u lidí, dětí, v rodině. Osud. Určení. Plač nebo neplač - ale nezměníš to.

Dostojevskij se chytil jako opilý, nervosní žena „chátry“ na Rusi a stal se jejím prorokem. Prorokem „zítřejšího“ a pěvcem „dávno minulého“.

„Dnes“ - u Dostojevského vůbec nebylo.

Neobyčejná *сила* Církve závisí (mezi jiným) na tom, že se k ní lidé utíkají *v nejlepší chvíle* své duše a svého života: v chvíle muk a hoře, v chvíle strašné, pathetické. „Někdo umřel“, „sám umírám“. Tehdy je člověk *docela jiný* než po všechem život. A tento „docela jiný“ a „lepší“ nese tam své nářky, své vzdechy - slzy, modlitby. Jakkpak se nemělo státi to místo, „kam všechno je sneseno“, nejlepším a nejmocnějším? Církev zabrala „ostří všech srdcí“ a není jiného místa s takovou mohutnou silou jako zde.

Evropská civilisace zahyne soucítností.

Jako Řecko bylo zahubeno sofisty a Řím „parasity“ (příživníky za stolem optimatů).

Mechanismus zkázy evropské civilisace se bude zakládati na ochromení proti všemu zlu, proti vši ničemnosti, proti každému zločinu: a na konec časů zločinci rozervou svět.

Všimněte si, že již teď se utiskuje, posměchem stihá, opovržlivě uráží všechno dobré, prosté, pokojné, prostě ctnostné. On zabil osmdesátiletou stařenu a její osmiletou vnučku. Všichni mlčí. „Ne-

ní to nic zajímavého". Najednou plácl „občan v kaf-taně“ vraha po hubě („Zločin a trest“). Všichni vyskočí: „Urazil *lidskou osobnost*“, „dopustil se nekulturního činu“.

A tak vlastně nezahyne soucítností, nýbrž lži-sou-cítností... když se soucít jaksi *nalomí*... Civilisace hynou zvrácením hlavních ctností, základních, při narození napsaných, na kterých „všecko těsto vykynulo“... V Řecku to byl rozum, SOPHIA, v Ří-mě *voló*, „vládnú“, a u křesťanů láska. „Humanita“ (společnosti a literatury) však je ledová láska... Hleďte: ledový rampouch třpytí se na zimním slun-ci a zdá se diamantem.

A těmito „diamanty“ také všecko zahyne...

Tolstoj vůbec nebyl náboženskou osobností, ná-boženskou duší - zrovna jako Gogol. Oba měli strach z náboženství - strach z temného, nezná-mého, *cizího*.

Vlastně *známe dobře jediné sebe*. Všeho ostatního se dohadujeme, dotazujeme. Ale je-li „já“ jedinou „odhalenou skutečností“, je patrné, že máš vypra-vovat o svém „já“ (umíš-li a dovedeš-li to). Velmi prostě vzniklo mé dílo „Osamocení“.

Nechci jistoty, chci pokoj.

Stát láme kosti tomu, kdo se před ním nesklání nebo se k němu nechová s láskou jako nevěsta k ženichovi.

Stát jest *síla*. To je hlavní při něm.

Proto je jeho jedinou hanebnou vadou jeho slabost. „Slabý stát“ je *contradictio in adjecto*. Proto „slabý stát“ již není státem a prostě *ho není*.

Literaturu pocítuji jako kalhoty. Zrovna tak blízko a vůbec „jako svoje“. Opatruji je, cením si je, „pořád jsem v nich“ (neustále píši). Ale nač s nimi dělat okolky???!|

— — —
Všecky mé „kousky“ a všecky podrobnosti pocházejí od toho, že si nedovedu literaturu představit „vně, mimo sebe“, na příklad venku, mimo „svůj pokoj“.

— — —
Má znalost literatury je jenom fysická, dotyková a je mnohem mělčí než hloubka mé neznalosti. A od toho kolísání, kde miska (nebytí) převažuje, pochází všecko.

Vím - (vidím) - ovšem, že jsou časopisy, noviny a

„jak všechno je zařízeno“. Předplacení a pošta. Ale vidím to jako „ve snu“ a skoro tomu ani „nevěřím“. Tam si neřádám vstupu a „jména svého tam nevyřekám“. Vůbec mi „tu“ je všechno jedno. Drahé jsou mi (v literatuře) právě kalhoty. Co je věčné, teplé. Bez okolků.

Tajemství spisovatelstva je v konečcích prstů, a tajemství řečníka v konečku jeho jazyka.

Dva ty talenty, řečnictví a spisovatelství nebývají nikdy pohromadě. V obou věcech má rozum málo významu; je informační knihovnou, kanceláří a pod. Ale není pathosem ani talentem, který je výhradně *tělesný*.

Teprve, když život končíš, vidíš, že celý tvůj život byl učením, při kterém jsi byl žákem nepozorným.

— — —
Tak stojím před svým úkolem, kterému jsem se nenaučil. Učitel odešel. „Seber knihy a jdi“. A byl bych rád, kdyby mě někdo „potrestal“, „za trest nedal oběd“. Ale nikdo mne nepotrestá. Zítra bude zase „učení“. Ale pro jiného. A jiní se budou zaměstnávat. Tebou se již nikdy nebudou zabývat.

Hrubost a násilí přináší 2°/_o „úspěchu“, ale přívě-
tivost a úslužnost 20°/_o „úspěchu“.

Židé to pochopili dříve než všichni ostatní, ještě
před narozením Kristovým. A od těch časů mají
pořád „úspěch“, jejich protivníci však pořád „ne-
úspěch“.

A to je celá historie, prostá i složitá.

— — —

Žida nadávajícího, žida, který by někoho jiného
bíl, ba ani žida hrubě si počínajícího - jsem nikdy
neviděl. Ale jejich jehličky hluboko píchají. V ob-
chodě, v bohatství, ve cti - když tohle vše začínají
brát jiným.

Úřednictvo proto nic nevymyslí, nic nepodniká,
nic nového nezačíná, a dokonce pořád „zakazuje“,
poněvadž „předpokládá malinké lidi“.

— — —

„Neočekávejte u člověka veliké věci. Očekávejte
u něho jen nejmenší“. - Soustava vypočtená pro
„věci maličké“ je právě *úřednictvo*.

Napřed bylo rozhodnuto, že člověk není genius.
Mimo to je ještě od přírody ničema. Spojením to-
hoto dvojího přesvědčení vznikl úředník a roz-
hodnutí, aby se všude zavedlo úřednictvo.

Když se stát „docela hrouť“, když Církev „není svatá“, když člověku „nelze věřit“, postavíš bezděčně sem i tam úředníka.

Všecko „státní“ existuje jen formálně. Není to neštěstí, že Rusko je ve „fasádách“, ale že ty fasády jsou prázdné.

A Rusko je množství prázdnot.

„Prázdna“ je vláda - není v ní myšlenky, přesvědčení. Ale neutěšujte se - prázdné jsou také university.

Prázdna je společnost. Pustá, samý vzduch.

Jako starý dub: kůra, větve - ale uvnitř - prázdnoty a prázdnoty.

A do té prázdnoty se derou příslušníci jiných národů; dokonce cizinci z jiných zemí se tam derou. A děje se to nikoli silou jejich útoku, nýbrž tím, že se jim nikdo neprotiví.

Sobectví politických stran, které vyrostlo nad bídou a soužením Ruska, to je дума a novinářská politika.

Zajisté umru přece jen s Církví, jistě mi je Církve nesmírně více potřebi než literatury (té vůbec ne-

ní třeba) a *duchovenstvo* je mi *milejší než všechny ostatní stavy*. Ale až mezi nimi budu umírat, umru přesto s jakýmsi *soužením pro ně*.

Ivan Pavlovič mě pohladí po tváři, usměje se a řekne: „No, není to tak zlé“. Fl. se na mne podívá dlouhým pohledem a neřekne nic. Drozdov řekne: „Já vás vyzpovídám“. A přece tohle není přednáška Kuskové „po tom“, není to referát Filosofovův o mně ani „věnec od redakce“.

To, co jest, zdá se mi pravdě nepodobným, a to, čeho není, zdá se skutečným.

— — —

Z toho pochází má svoboda, má muka a má nepotřebnost.

Žid vždy začíná úsluhami a úslužností a končí mocí a vládou.

Proto ho nelze v první fázi chytit a odklidit. Co máte dělat, když se vám prostě „projevuje úslužnost?“ A v druhé fázi s ním nikdo už nic nepořídí. „Voda zatopila všecko“.

A hynou země a národy.

Zemřel Suvorin: ale kolem něho jsou jeho díla,

jeho duch, jeho „všecko“. Stejně hlučí tiskárna a hlučí noviny a zrovna se zdá „měl bych jít s korekturou nahoru“ (do jeho pracovny, „k němu samému“).

Ale není ho již. „Není“, - a přece jako by „byl“. To kolísání mezi „není“ a „jest“ je tak strašné. Je v tom cosi hrozného.

Ještě to dokonce zvětšuje hrůzu smrti a co v ní je odporného. „Člověk jako by tu byl s námi“ to je ještě mnohem hroznější než „již ho není“ - V těch slovech „již ho není“ je smutek, tesknota, slzy; tu se pracuje dále a to odnímá smrti její smutek, její tesknotu, její smysl, její „vše“.

„Člověk jako by neumíral“: a to je náramně strašné a obludné pro toho, kdo *přece opravdu umřel*, a pro něj jen to jediné má váhu, že *ho již není* a že *přešel v jakousi novou skutečnost*, kde „novin už nikterak není“.

A je opuštěn námi, kteří se tu pachtíme, „docela sám“ v té nové, strašné skutečnosti.

Pelichá člověk, pelichá. A celý svět je ve věčném pelichání. S každým kouskem chleba v nás vchází nový kousek těla; a nejenže jíme, ale také ztravujeme sami sebe, sami sebe přeměňujeme a

„vyvrhujeme“ ... Jakpak bychom zůstávali pořád stejní!

— — —
I oběžnice obíhají *uchylující se neustále od přímky*, pořád odcházejí od včerejší cesty. „Podle oběžnice také člověk“.

— — —
Skláníme se, krčíme se... až umřeme!
A pak se teprve staneme nehybnými a zůstáváme bez přeměn...

„Úsluhy“ židovské jsou jako hřeby do mých rukou, *přívětivost židovská mě ožehuje jako plamen*.
Neboť užívaje těchto úsluh, zahyne národ můj, neboť ovíván jsa tou přívětivostí zalkne se a shnije můj národ.
Neboť národ náš je neotesán a hrubý. Krutý.
Všichni poběží k židům. A za sto let budou všechno mít židé.

Pohanství je dětstvím lidstva, a dětství v životě každého z nás je jeho přirozeným pohanstvím.
Takže všichni procházíme „dávnými bohy“ a známe je pudem.

Není smysl Krista obsažen v Gethsemaně a v kří-

ži? T. j., že on sám sebou dal příklad lidského utrpení, jako by řekl nebo ukázal nebo mlčením naznačil:

„Dítky mé - vysvoboditi vás nemohu (přece jen *nemohu!* o, jak to je hrozné!), ale hle, dívajíce se na mne, vzpomínajíce na mne *zde*, poněkud se utěšíte, polehčíte si, bude vám lehčeji proto, že i *já jsem trpěl*“.

Je-li tomu tak, přišel, aby utěšoval v útrapách, kterým se nelze vyhnouti, kterých nelze přemoci, a to především v těch hrozných mukách smrti a jejího přibližování...

Pak se vše objasňuje a volejme „Hosanna“...
Ale je tomu *tak*? Nevím.

— — —
Ale buď jak buď, pochopitelné je pak poučení o manželství, o těle, „není potřebí obřízky“.

Když je v pokoji těžce nemocný, řekneme: „Obnaž úd a odhrň („obřež“) předkožku“?

Ani nás nenapadne. Vkus se tomu brání.

A všechno „starozákonní minulo“ a „nastal Nový zákon“.

Ale je tomu *tak*? Nevím. Po prvé se mi zabřesklo v mysli.

— — —

Je-li On Utěšitelem, chce se mi velmi útěchy a On jest můj Bůh.

Bylo by tomu tak ?

Jaká radost! Ale ještě se neodvažuji. Měl bych se snad přestatí báti toho, čeho se bojím s takovou smrtelnou hrůzou ? Měl bych si myslit „Setkáme se, vzkřísíme se ! a tu je On - náš Bůh ! A všechno se objasní“.

Chmurná duše má se staví po prvé na toto stanovisko. Ó, jak chmurná byla má duše - ještě od doby ztrávené v Kostromě ! Vždyť jsem nevěřil ani ve vzkříšení ani v duši a především ani v Něho.

Hrozně podivné.

Totíž - hrozně bylo a podivné nastává.

Měli bychom snad říci : umřeme a nic více ?

Cožpak nám nekážeš, abychom se smrti nebáli ?

Pane, cožpak to nejsi Ty ? Přicházíš v noci, kdy duše byla tak hrozně zarmoucena.

Pravého ruského člověka vůbec nevypěstovaly university, nýbrž dobré negramotné chůvy.

Ruský žvanil všude žvaní. „Ruský žvanil“ je síla, kterou politikové ještě nedocenili. A zatím je to hlavní síla v domácích dějinách.

Nic s ní nesvedou - a nikdo nesvede. Žvanil začíná revoluci a obmýšlí také reakci. Svolává dělníky, poslal do první dумы kaděty. Najednou se ukázalo Rusko ne církevní, ne carské, ne selské - ani pijácké, ani junácké, nýbrž v bílých rukavičkách a se sešitem „Věstníku Evropy“ pod paží. Tento neobyčejný zázrak a skoro div světa vykonal prostě ruský žvanil.

Rusko je mlčenlivé a nesmělé a mluvit skoro neumí - a na tom volném prostranství se právě rozehnal ruský žvanil.

Merežkovskij má pozoruhodný aforismus: „pošlo to, čto pòšlo“ ... (úspěch má to, co je banální). Nebylo si nikdy možná myslet, že by tím aforismem zahrnoval sebe. Ale osud ho zlomil. Copak je spisovatel bez čtenářů? Copak jsou desítky let posměchu takových pánů jako Michajlovskij, Ska-bičevskij, jako Gornfeld (Kranichfeld?) Ivanov-Razumnikov, a vůbec posměch literárních bačkor, bot a trepek? A Merežkovskij se stal dobrovolně a vědomě „banálním“, aby měl úspěch...

A měl jej... Podívejte se, on již šušká a naznačuje, že Alexandr I. měl „*druhou rodinu*“... Taková hrozná věc pro dekadenta, nietzschove a pěvce

„bílé ďáblice“. Ano, - „nám je dovoleno“ mítí souložnice, herečky; ale podle Merežkovského se musí národu „s výšin vlády“ podávati příklad rodinných ctností. Myslím, že Merežkovskij ani sám nechápe, vyjadřuje-li ve svých narážkách zlost pařížských emigrantů nebo stěžuje-li si jen, že se Alexandr I. vůbec dopouštěl úchytky od „Řádu duchovních konsistoří“.

I tahle jeho „banálnost“ měla úspěch. Teď je vynikajícím liberálním spisovatelem ščedrinovské Rusi, „odkrývajícím dokonce nectnost carů“.

Ale Merežkovskij nebyl při svých jemných a milých stránkách nikdy rozumný; nebyl praktický, „pod nohama“ rozumný.

A přes to mu z jakési příčiny z dálky a v odloučení tisknu ruku. Od málokoho se mi dostalo po dlouhá léta takového (pro mne) nepochopitelného přátelství, které dokonce jako by bylo mělo ráz lásky, nechť Bůh mi odpustí moje hříchy (proti němu)! A mám je. Je z těch nemnohých lidí, kterých jsem, nevím proč, nemohl milovat. V něm je mnoho smutku; ale překvapující je to, že sám *smutek jeho je chladný*. Smutek je vůbec teplý *svou*

povahou; ale u Merežkovského se své povaze zpronevěřil.

Myslím, že ze spisovatelů, kteří psali v Rusku (nelze říci „*z ruských spisovatelů*“), bylo jich málo, kteří přijali do duše tolik zármutku.

Křesťanství vyjádřilo a odhalilo světu tak svůj vnitřní obsah „bezsemennosti“, jako židovství a Starý zákon zjevily „semennost“.

Tam je všecko sémě, semenem počato, vede k semeni, sémě samo sebou požehává.

Zde všecko od semene odvracuje, jak samo je bez něho. „Není již mužského a ženského pohlaví“, nýbrž „člověk“. A není „Řeka a Žida“, není plemeno, národů.

To vše by bylo dobré, kdyby nebyl přišel Vina-ver:

„Vždyť jsem říkal, že se Mojžíš a Kristus konec konců namáhali pro advokáta, který ty stařečky „poplácal po zádech“, odstrčil je stranou a jal se mluvit o „všelidských kulturních hodnotách“.

Co je Leontěv?

Nic.

Byl neobyčejně znamenitý ruský člověk, s čistou,

upřímnou duší, jehož jazyk nikdy neznal lstivosti: a po té stránce byl skoro *unikum* v ruské literatuře, která je přece hodně lživá, strojená a neupřímná. V jeho osobě dal *dobry* ruský Bůh *dobré* ruské literatuře *dobrého* spisovatele. A nic více.

Ale jeho *myšlenky*?

Navzájem se potírají. A všecka jeho *opera omnia* jsou řadou svazků „přeškrtnutých“ modrou tužkou. Je to velmi pěkné *čtení*. Ale není v nich nic, o čem byste *přemítali*.

Není v nich *radý* ani *moudrosti*.

— — —

Prou se (duchovní Aggeev), byl-li křesťanem nebo pohanem. Z dvou „navzájem se potírajících polovin“ zůstává ovšem pravou a hlavní věcí jeho „povaha“, to, co mu je „vrozeno“. Povídá se (a jako by to byl sám L. napověděl), že se narodil své veliké, heroické matce, která se vdala za nesrovnaně hloupého, všedního statkáře (*tak* se vyslovuje L. o svém otci), jako plod jejího vášnivého románu... mimo manželství. Syn je vždy *po matce*. Tento horoucí prudký román, v němž mluvila vášeň a zvrát, fantasie a blouznění, utvořil také jeho *pohanskou povahu* v takové kráse a síle, jak

se snad neobjevila u nikoho z Evropanů. A jeho příslušenství k církvi se přilepilo k tomuto pohanství, jako se k jeho matce přilepil nemilovaný „kanonický“ muž. V křesťanství jeho, které poctoval jako *násilí* nad sebou, je cosi odporného a nesnesitelného...

Starý muži,
hrozný muži,
nenávidím tě.

Po této, pohanské a pravé stránce je Leontěv zajímavý jako fakt, v dějinách velmi vzácný, že se narodil člověk, s kterým křesťanství nic nesvedlo, a v nitru svém nejen „nedbal apoštola Pavla“, ale neposlouchal ani samého Krista.

A nelekal se.

Po stránce náboženské byl L. naprosto pokojný člověk a přivolával při tom na národy bitvy, povstání, utlačování a neštěstí.

Gogol se přece jen lekal svého démonismu. Gogol byl *mezi pohanstvím a křesťanstvím* a neupadl v žádné z nich. L. neměl od narození ani *tušení křesťanství*. Jeho bohové jsou docela jasní: „zlom nepříteli vaz, dobývej Indie“; „také ty jsi Kambyses - probodni Apise“.

— — —

Rozmanitost způsobů a síla každého z rozcházejících se procesů (základ jeho teorie dějin a politiky) jsou ovšem výrazy přírody, jaká jest. Ale jsou dva světy a v tom také spočíval „příchod Kristův“: svět „přírodní“ a svět blažený. A „vítězství evangelia“, aspoň teoretické a slavné, „hlásané“ - spočívalo v tom, že se lidé, snášejíci nesmírné útrapy „v řádě přírody“, dohodli, při všech rozporech dávat přednost světu blaženému. „Křesťanství“ se právě zakládá na tom, že hledá „míru“ uprostřed poměrů válečných, a že „odpouští“, když by bylo možno a dokonce se slušelo trestat. Leontěv horlivě žádal návrat k „přírodnímú řádu“, zatoužil po Konstantinovi pohanovi a postavil ho proti Konstantinovi pokřtěnému. Ale co potom s „bitvou s Liciniem“ a „V TOMTO ZNAMENÍ ZVÍTĚZÍŠ“ na nebi a na labaru (říšské korouhvi Konstantinově s monogramem Kristovým)!

Ale... příroda je nepřemožitelná, a Církev se věčně snaží ji přemoci: to je podmínkou zápasu a nového bohatství forem v křesťanství. „Hrdinství“ nevymizelo a „velikost“ nevymizela v křesťanství, ale tak se přerodila a nabyla do té míry nové podoby, že se opravdu nepoznávalo. „Kambyses

táhnoucí do Egypta“ a „Alexandr dobývající Perse“ se křesťanstvím naprosto odmítají, a kdyby se v něm objevili, nebo když se někdy objevilo cosi podobného, — bylo to „připáleninou po straně“ v křesťanských dějinách beze vší souvislosti s jejich jádrem a podstatou. Ale dovolte: copak není snad život Ambrože Optinského barvitější než životopis starého veterána císařských vojsk, a život papežů Lva I., Řehoře Velikého, Řehoře VII. a Inocence III. - nesrovnaně bohatší rušností, přeměnami, zápasem a úsilím než dosti snadná a naprosto nezajímavá vítězství Alexandra nad Dariem a Porem? Vůbec *nepozbyla historie zajímavosti*, a jenom změnila *tón a náměty*. Tón je opravdu jiný. „Království Boží“ ovšem nedopouští, aby se opakoval Kyrus Veliký, Alexandr Veliký, César; Napoleon byl zřejmě výjimkou a instinktivně se nazýval „Antikristem“ (a právě *po něm* volá znova Leontěv s komickým výsledkem a s komickým dojmem způsobeným tím voláním); ale „království Boží“ vyzývá k *velikým činům* v oblasti zápasu s „*démony vlastního ducha*“ a s tím „*dábelstvím*“, kterého zůstává a *vždy* zůstane úplně dosti ve společenském ústrojí a vůbec *venku za hradbami* „království Božího“.

Ale jaká tedy byla *causa efficiens* toho, že se v dějinách objevil Leontěv? Ta, že se „průměrný Evropan“ a „buržoa“ zvláště v XIX. století, po celé *porevoluční* období evropských dějin zvrhl v cosi *protivného*. Není hnusný buržoa vůbec, ale jistě je hnusný buržoa XIX. století, samolibý ve svém „pokroku“, páchnoucí závistník každé historické velikosti a usilující jen proto o *rovné postavení* všech lidí - v jednom stejném bahně a v jednom beznadějném blátě. „Nic nemá být *hlubší* a nic *vyšší*, řekl špinavý příručí a udeřil se do souchoťinářských prsou pěsti tak velikou jako vlašský ořech. „Žádných *světců*, žádných *hrdin*, žádných *démonů* ani *bohů*“. Neukazuje nijaké idyly; ženu přiměl, aby se učinila neplodnou, aby jí nepřekážely děti, a zabývá se s ní v loži onanismem. „Věčně pasivní“ žena povolila radám toho darebáka, *son mari*. Tak spolu trochu obchodují, mají „běžný účet“ v židovském kontoáře, jezdí se vyrazit do Monaka, odpočinout si na Rivieře, kupují obrázky „podle Rafaela“ a připojuje se k nim „domácí přítel“, poněvadž onanování ve třech slibuje více než ve dvou.

Prakticky se proti takovýmhle pánům zdvihlo Německo jako silný búvol proti vlčkům, kteří se zvrhli

v psiska, - a theoreticky „Bůh poslal Leontěva“.
„ - Ach! ach! ach!!... Měli by se všichni ti neřádi
směstí s povrchu zemského! - se svou rovností,
bratrstvím a svobodou a s ostatními frázemi. A po-
volána k takovému smetení je Rus nebo správněji
celý *východ* třebaš s Peršany, s Mongoly, s Čiňany
nebo s kýmkoli“. To je formule Leontěvova a vášeň
celého jeho života. Vypravování Vl. Solovjova
o „podmanění Evropy Mongoly“ před Antikristem
je obdobné a napodobuje snad politické výzvy
Leontěvovy. Oboje znamená vůbec velikou touhu
po *ideálu*. Po ideálním životě, po ideální osobnosti.

— — —

V byzantismě, v církevnictví, v křesťanství ho ne-
vábilo to, co je *kladné* a *dobré*, *svaté* a *blahé*, to,
co obrátilo „Šavla“ v „Pavla“, čemu mučedníci
přinesli svou oběť... Vůbec samé „perly evangelia“
ani nepostřehl, a ještě správněji řečeno - pohlédl
na ni a lhostejně se od ní odvrátil, zrovna „jako
Kyrus *nic netušící*“. Neměl, co by *miloval* v křes-
ťanství. Proč tedy polovice jeho stránek „slaví
církev, Athos a ruskou pravoslavnou politiku“?
Křesťanství ho k sobě *nepřitahovalo* (naprosto
ne!), ale viděl tam nevyčerpatelný arsenál stfel
„proti podlému buržoovi XIX. století“, viděl tam

sklad metel, kterými může co nejkrutěji bičovati samolibou měšťáckou vědu, hrubý nesmyslný pozitivismus a vůbec všechny „fetiše“ věku, jež nenáviděl a *právem* nenáviděl. V podstatě byl „Byronem více než sám Byron“; ale kterýpak „Byron“ - kdyby se, ještě nějaký narodil - by při tom byl křesťanem ?!!

— — —

V jeho *řeckých* povídkách („Ze života křesťanů v Turecku“), kde popisuje dosti *barvitý život*, je jeho poměr k Církvi a ke křesťanství mnohem méně prudký než v teorii („Východ, Rusko a Slovanstvo“). Když tam vedle Turků a haremů vypravuje o loupežnících a povstalcích, „kteří mají takové krásné fustanely“, zapomíná na „starého muže“ svých teorií, pochvaluje musulmany, má vroucí slova o životě dávných pohanů a dokonce mu dvakrát sklouzl s pera výrok: „Křesťanství už trochu zestárlo“, a zvláště to jeho únavné „jednoženství“. Buržoa, Francouz, Evropan je daleko. Leontěv si oddychuje. Kouří si vodní dýmku, stává se nejvyšší měrou dobromyslným, jeho jazyk není podrážděný, myšlenky jsou klidné. Modré fustanely a červené fezy vylily balzámu na jeho nervy, a postrkuje lokty pašu, starého biskupa a loupež-

nika Sotiriho, který v přestrojení přišel na slavnost do vesničky, praví šeptem dobromyslně o tančících křesťanských dívkách, Bulharkách a Řekyních:

„Pašo, pročpak skrýváš své dcery a ženy? To je jediný zákon u vás, který se mi nezamlouvá. Jsem svobodomyšlný ruský člověk a pro mne aby všechno bylo jako na stole. Kdyby se Turkyňe také připojily k Řekyním a Bulharkám, bylo by nám také tak dobře jako šťastným řeckým mužům VI. století př. Kr. kdesi na ostrově Chiu, když pozorovali tanec dívek a jinochů pod „věčným nebem Helady...“

S rozkročenýma nohama a dívaje se drze na učitelku, opakuje Vaska (třetí třída Teniševského):
No... no... no „blažení jsou chudí duchem“. No... no... no... (zapomněl a jeho oči nejeví nijakých výčitek svědomí).

Copak jsou jemu, který si tajně tropí posměch z učitelky, tihle „blažení chudí duchem“

— — —

A pomysllil jsem si:

„Na tajné místo, na tajné místo to slovo... zazdíti je do zdi, do podzemí, nikomu je neukazovat do 40 let, když nastane strádání, ponižování, nezdar

životní: a pak teprve přivést „žíznícího a lačnějšího“ k podzemí a odtud zdáli ukazovati na zlatém lístku:

BLAŽENI JSOU CHUDÍ DUCHEM! . . .

Bože můj, vždyť to bylo řečeno „chudým duchem“, ještě to nikomu, docela nikomu, není pochopitelné, všem je to „směšné a hloupé“, a síla toho slova se odhaluje teprve, když člověku je 40 let, když prožil život. K čemu je tohle Vaskovi s rozkročenýma nohama, tohle „házení perel sviním“?

Podivuhodné vypravování Varvary Andrejevny: Kněžna NN měla dvě dcery a syna, žáka lycea nebo kadeta, nepamatuji se. Ale nikoli posluchače školy vyšší. Bývali u něho spolužáci a jednomu z těch kadetů se líbila starší dcera, bujné, vysoké postavy. Ale při vši své vyvinuté postavě byla povahy klidné, kdežto její mladší sestra, hubeňoučká a neveliká, jen jen hořela. - Vypravovatelka nechápala - což jsem vyznamenal sám - že se vůbec žár pohlaví buď vybijí ve vzrůst a vyplývav své síly „na vytvoření svého těla“, se uklidní; nebo se vzrůstem nevybijí a všecek se soustřeďuje v šíp pohlaví - a ten šíp je silně zaostřen a usiluje odletět od tětiny. - Matka zpozorovala

cíty mladého člověka, který byl skoro chlapcem; koncem zimy ho zavolala stranou a zeptala se ho: „Vám se líbí má starší dcera?“ Zapálil se a rozpačitě odpověděl... „- Ano...“ - „Inu, vidím, třebaže se vám líbí, že to není nezvratné. Víte co, vezměte si mladší za ženu. Ta se k vám i věkem lépe hodí“. Mladík projevil souhlas. „A - teď. Občanský sňatek nechci. Zákonný sňatek kadetům není dovolen. Ale já jsem kněžna, mám vlivné známosti a všecko zařídím.“ Skutečně, ženiti se, zrovna jako gymnasista, nemohl. Rozjela se a vyprosila to. Možná, že řekla více, než bylo pravda, na příklad, že dcera je „v jiném stavu“, a svolili k tomu, aby byl vykonán tichý sňatek a aby mladík měl právo studovati dále. A matka bez odkladu ustrojila svatbu a pak musil mladý manžel ihned zase do školy; ale musil přijížděti ke tchyni a k ženě každou neděli a (z jakéhosi důvodu) každý čtvrtek. Byt měli malinký - otec statek prodal - a kněžna přidělila mladým jeden pokoj a sama se usadila se starší dcerou v druhém. A synu kadetovi řekla, že může přicházeti domů ve dne a spáti že může ve škole. „Není druhého pokoje, mají jej mladí“. A tak se stalo. - „A co starší dcera?“ zeptal jsem se. - „Za dvě léta se vdala také“. Ale po-

slouchejte dále. Ta malinká, hubeňoučká v manželství podivuhodně rozkvetla, byla plnější, ztloustla. A za rok měla dítě a po dvou letech dvě. První byl překrásný chlapeček a byl náramně veliký, když se narodil. Kněžna ho přinesla z ložnice hostům, aby se podívali, a povznášejíc ho na ruku zvolala: „To je hoch! Podívejte se! A to je zásluha *mého* rozumu. Otec jeho není utahaný, je pěkně svěží. A má dcera úplně čistá a nemá ještě zkaženou obrazotvornost. A darovali mi takovéhohle vnučka!“

Na tuto *státnickou* moudrost staré kněžny nepřipadají ani naše ministerstva ani staří metropolitě zasedající v synodě a zařizující manželství v zemi.

Vždyť anketa ukázala, že přibližně od VI. třídy gymnasijní *všichni* žáci přicházejí do období, kdy se střídá prostituce s onanií. Buď jedno nebo druhé. Není-li jednoho, je jistě druhé. Ale není to oboje hrozné? Kdyby v státních ústavech byla jen jedna desetina rozumu té kněžny, byl by gymnasistům a gymnasistkám sňatek nejen *dovolen*, nýbrž byl by vůbec učiněn *povinným* pro jinochy 16 leté a pro dívky 14¹/₂ leté (zvláště proto, aby se nepokazila obrazotvornost), a zachovávání tohoto naří-

žení mělo by býti zústavěno společnému úsilí rodičů a ředitelství ústavů, ale tak, aby obě strany to nařízení také *jistě* vykonaly, bez čehož by se nevydalo vysvědčení o dokonaných studiích. „Snění“ a „román“ může ovšem míti místo i v manželství, může nastati „potom“, v životě manželském. Vždyť se duchovenstvo napořád žení před posvěcením, jak je *povinnó*. A nevadí to. Nenaříkají. A „plodné duchovenstvo“ jediné udržuje čest ruské plodnosti. Ostatně je „román“ důležitý a nezavrhuji jej; jen bych chtěl, aby nebyl planý, nýbrž podstatný. Do očí bijící historie „znásilnění“ a „svedení“ stejně mluví příklady, že dívka k tomu, kdo první „po ní sáhl“, cítí po celý život neobyčejnou náklonnost, kterou nevyhlazují ani všechny následující vynucené svazky, „přecházení z ruky do ruky“ a vůbec všecken hrozný osud. A „první“ vlastně zůstává mužem, později však nezanechávají dojmu. Tento zákon je do té míry všeobecný, že právě na něm třeba založiti normu manželství v zemi: láska se beze vší pochybnosti probudí k prvnímu a zachová se po celý život, bylo-li „ano“ proneseno bez odporu, upřímně, třebas i bez žáru a bez „románu“.

V Jelci M. A. Ž—kov (má několik krásných dcer):

„Je třeba provdat dceru, dokud si *ještě nezačala vybírat*“.

A vdávaly se. A žily. - Dejme tomu, že při tom je možná také tragedie, bude těch tragedií půl procenta. Jako jich je půl procenta také teď, při dlouholetém vybírání a při vši lásce. Vlastně je „román“ mlhou, zabírající prázdné místo v manželství, ke kterému nedošlo *včas*. Růžovou mlhou. A není ho vůbec potřebí při normálním manželství. Manželství je přikázání Boží, s modlitbami. Ale bez „ptáčka Božího“ je možná se obejít.

Přemýšlejte tedy o tom, dívky. Uvažujte, až se stanete matkami.

Díky Varvaře Andrejevně za to vypravování. Je poučné. Zvláště pro ministry a arcikněze. Ona sama je provdána a ctnostná, rozená G.

Mám jakýsi fetišismus nepatrných věcí. Nepatrné věci jsou mými „bohy“.

Všecko vznešené mi bylo vždy cizí.

Neměl jsem to rád a nevážil jsem si toho.

Jsem celý v kořenech, mezi kořeny. „Vrcholek stromu“ mi je docela nepochopitelné (nepochopitelné mi je to postavení).

— — —

Duje vítr. Mohl bych upadnout. Je-li „mnoho vidět“, nepodívám se přece.

Nikolaj Semjonyč (Musin, učitel ruského jazyka v Kostromě - nejšlechetnější člověk) řekl:

„Ach - jsi hlupák. Neviděl jsi, je-li seno na tržišti. A šel jsi po tržišti“. (K němu do domu.)

Opravdu jsem to neviděl, když jsem procházel po senovážném náměstí (po náměstí Pavlovském).

Nikolaj Semjonyč byl oholen na bradě a na horním rtu a vousy, prošedivělé a dlouhé na půldruhého veršku, šly jen s obličeje dolů kolem krku. To bylo nepěkné, ale on sám byl tak dobrý, „hodný“.

Měl dcerku Kaťu, sedmiletou a maminka mě posílala, abych „k nim šel na návštěvu“. Marně mi ukazoval jakýsi atlas s erby, korunami a vojáky. Po německu. Držel jsem se židle a plakal jsem.

Mně byly nesnesitelné ty jejich barevné šosy a ten pořádek ve všem. Krása! U nás bylo chladno a nezametené. A mně se chtělo domů.

A když jsem nepřestával nahlas plakat, odvedli mě domů.

Doma bylo smetí, hádka, kouř, kvas, maminka byla mrzuta a bylo stále nebezpečství, že budu bit.

Celkem je literatura ovšem brak (to je také mínění

Fl.), - ale i zde „neopovrhuj žádným *stavem na světě*“, také tu někdy spatříš něco krásného.

Přicházím do „kanceláře novinových výstřižků“, platím deset rublů. A velmi milý mladý správce se dal se mnou do řeči :

„Má práce je náramně namáhavá. Vy říkáte, abych vám posílal výstřižky vždy teprve, až „jich bude balíček“, najednou, aby se ušetřilo na známkách. Ale co nepříjemností se mi působí po telefonu ! „O mně byl dnes ráno článek - proč to *neposíláte?*“ Ospravedlňuji se : „Dostanete to - *zítra ráno*“ . - „Ne. Dnes. Máte posílat výstřižky *dvakrát za den*“ . To tak ! Odcházejte pravím :

„Je to zlé zaměstnání, ta kancelář výstřižků. Vlastně nesmírně *kazí literaturu*, neboť připravuje autory o talent a důstojnost. Autor přečte hanebnou věc o sobě, rozladí se a nemůže, chudák, celý den psát. Při tom nejde jen o slávu, nýbrž o chléb. Mám v úmyslu o tom *napsat článek*. Aby si totiž výstřižků neobjednávali“ .

Polekal se.

„Pro Boha - nepište ! V naší kanceláři vystřihuje 40 studentů výstřižky a je zřízena podle myšlenky císařovny a pod její ochranou ...“

Slíbil jsem to (t. j. že nenapiši).

„Je to hrozně nervosní národ (totiž spisovatelé). Ráno zazní zvonek. Vejde spisovatel, je úplně rozladěn a praví, že „*tohleto*“ neřekl a že jen zlomyslnost mohla smysl jeho řeči nepochopit. A podává mi to, abych si to *přečetl*: „Posudte sám. Podívejte se na to!“ - Správce se usmál... „Vždyť my přece tohle všechno nečteme - kdepak! Staré noviny!! Student pracovník přelétne řádky, nic nečta, až zahlédne *veliké začáteční písmeno a příjmení*, a jakmile je spatří, vystříhuje stať nůžkami...“

A v tu chvíli vidím v duchu ty „rozčilené spisovatele“ a to, že vůbec nejsou jako „obyčejný novinář“, který si při své veliké moci již „ničeho nevšímá a v tisku nemluví jinak, než jako by mluvil s ministry; a i těm „dává šňupku“ nebo je „tahá za šosy“ - jako psík medvěda...

A myslím si, že literatura, jako pořádné řemeslo, ševcovina, má vlastnosti a důstojenství a že vůbec nepozbyla toho, co je lidské. Vzpomínám si na přijímací pokoj kteréśi redakce před dvaceti lety, když jsem také já začínal. Redaktor dlouho nepřijímal a všichni jsme ovšem asi měli rukopisy u sebe; přecházel jsem a v křesle seděl dosti „slušný“ literát, „kudrny a tak“. Klidně a vážně.

Chodil jsem po jedné úhlopříčně pokoje a po druhé úhlopříčně chodil „kdosi“ s dlouhými vlasy a s chatrnými brejlemi...

Postavou byl malý. Docela ošumělý. Chud. A zřejmě - „se napil“. Doba byla radikální (je tomu velmi dávno). A zřejmě ho uráželo, že si ten hezký literát tak klidně seděl.

Chtěl mu beze vší pochybnosti „něco povědět“. Chodil nervosně sem tam, na konec vytáhl cigaretu - a...

Alexandr Makedonský nešel tak proti indskému králi Porovi, jak on, docela rozhořčen, třesa se (zmatená rozpačitost, strach a zlost na svůj strach), přistoupil a s mučivou námahou - urážlivě a přezíravě, při tom však se strachem, že se mu dostane nezdvorného odmítnutí, - řekl:

„Dovolte, abych si zapálil.“

Literát kouřil. A podal mu cigaretu. Docela se s tím srovnávám, že tenhle král Porus byl protivný - ale ten náš ubohý ruský kohout...

Jsem naprosto přesvědčen, že nikdy nelhal ve své opravdu „pochtivé literatuře“, že se domníval, že „koná službu vlasti“ a že *ji opravdu konal*. Usvědčoval, vytýkal, žádal si pravdy. Což, pánové, vážíme-li si policejního strážníka, který mokne na

rohu ulic při udržování pořádku jízdy povozů, jakpak bychom prošli kolem „takového mučedníka pro ruskou zemi“, který po celý život píše, dostává groše, protlouká se s ženou a s dětmi... A mučí se, mučí se, hoří, opravdu hoří. Je nemocen a „není peněz“ a teď teprve smutně hledí „na podobiznu Bělinského“.

Nuže, pánové! Nechme vysokomyslnosti a podejme ruku příteli, dobrému strážci kraje, smělému stihateli zlodějů (kradoucích státní peníze) atd. atd. *Pravého spisovatele* nám zakryl opravdu žvanilův plášť feuilletonisty z hlavního města nebo sebevědomím opojeného úvodníkaře, a on je soukromým docentem místní university. Ale oni nejsou všechno. Je dobro, síla a poctivost v literatuře; je v ní ovšem nesmírně strádání. Takový spisovatel je učitel lidu, t. j. totéž jako neúnavný pracovník na vesnické nebo městské škole.

A pokloňme se před ním... Není všechno cynické na Rusi. A není samý cynismus v literatuře.

Tolstoj vyhledával „mučednictví“ a chtěl do Sli-selburgu a seděti tam zároveň s Morozovem. „Ale, Vaše Jasnosti, jakýpak vy jste Morozov?“ odpověděly úřady a nařídily naopak, aby byl chrá-

něn. A zatím se mu mučednictví samo nabízelo: to jest - praštit populárností, zřící se vyprodání knih a „ohlasů tisku“. Ale co naplat! Dobčinský někdy vleze i do Sokrata, a pop vstrčí do kapsy padesát kopějek po tom, když před ním vzlykala mučednice, která mu vypravovala celý svůj dlouhý život. A Tolstoj vstrčil svých padesát kopějek (populárnost) do kapsy.

Jediný kůň a k tomu ještě starý a hloupý táhne veliký selský vůz: a tucet mladíků a mladých žen sedí na voze a hulákavě zpívají.

A písně jsou někdy necudné, někdy melancholické. Že „na Rusi je veselo“ a že „Rus propadá v zkázu“. A že všichni Rusům „ubližují“.

Když kůň v chůzi povoluje, křičí na něj:

„No, táhni, stará!“

A stará kobyla zase natahuje krk a napínají se jí svaly na bocích.

Teď se všechny věci v Rusku, všechny poměry ruské zapletly „židem“. Není otázky v ruském životě, ke které by se hned nepřipojovala otázka: *co si počítí se židem*“, „*kam s ním*“, „*aby se neurazil?*“

Za Nikolaje Pavloviče o tom všem nebylo ani po-

myšlení. Rus možná již neroste, ale žid jistě roste.

Laciné knihy jsou nekulturností. Knihy mají být drahé. Není to kořalka.

Knihy se má odvracet od každého, kdo se při pohledu na její cenu zamračí. „Jdi si dále“, má mu říci, kývnouti směrem k prodáváči novin na rohu a dodat: „Vezmi si ty!“

Knihy má být vůbec hrdá, samostatná, nezávislá. Proto musí především být drahá.

Příloha Archů na r. 1937.

V únoru léta Páně 1937.

Přeložil Jaroslav Skalický pro pořadatele a vydavatele Archů Viléma Opatrného v Praze. Vytiskla knihtiskárna Viktora Dvořáka v Mor. Budějovicích. Na skladě u Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. — Deo gratias.